HET LAND VAN AALST

TIJDSCHRIFT VAN DE
HEEMKUNDIGE VERENIGING
« HET LAND VAN AALST »

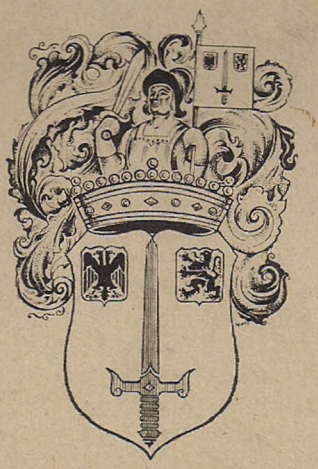

Jaargang I – 1949 Nr 3. – Mei

Onze Beschermraad

De Weledele Heer Gouverneur en de Bestendige Deputatie van Oost-Vlaanderen;
Prof. Dr. Frans de Backer, leraar aan de universiteit te Gent, werkend lid der Kon. Vl. Academie voor Taal- en Letterkunde, Ukkel (uit Aalst);
Hoogeerwaarde Heer Kanunnik Albrecht de Beer, hoofdinspecteur van de bisschoppelijke colleges, Gent (uit Hofstade);
de heer volksvertegenwoordiger Albrecht van den Berghe, burgemeester van Nederboelare, voorzitter van het Christelijk Onderwijzersverbond (uit Smeerebbe-Vloersegem);
de heer Michiel van den Bossche, Zottegem;
de heer Leopold Bosteels, nijveraar, Aalst;
Dr. Arthur Broeckaert, geneesheer, letterkundige, Geraardsbergen;
Z.E.H. Hubert Buyle, algemeen bestuurder der Zwarte Zusters, letterkundige, Aalst;
de heer Leo van Cleemput, ere-inspecteur van het Lager Onderwijs, Aalst;
Z.E.H. Jozef Crombé, pastoor, Sinaai (van Velzeke);
Hoogeerwaarde Pater Donatus, gewezen Generaal der Capucienen, Antwerpen (uit Welle);
de heer Edgard Durant, Ninove;
Hoogeerwaarde Heer Kanunnik Leonce Eeckhout, professor aan het Groot Seminarie, Gent (uit Sint-Maria-Oudenhove);
Dr. Hendrik van Gassen, atheneumleraar, Ninove;
de heer Robrecht de Graeve, inspecteur van het Lager Onderwijs, letterkundige, Gent (uit Woubrechtegem);
Dr. Frans d'Haese, ambtenaar, Geraardsbergen;
de heer volksvertegenwoordiger M. Herman, Ronse;
de heer Kamiel Huylebroeck, gemeentesekretaris, Gijzegem;
Dr. Siegfried de Laet, docent aan de universiteit te Gent;
de heer graaf Guy de Liedekerke, Petegem-Oudenaarde;
Dr. Jan Lindemans, werkend lid der Kon. Vl. Academie voor Taal- en Letterkunde, voorzitter van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Vlaams Brabant, Laken-Brussel;
Ir. Paul Lindemans, inspecteur van het Landbouwonderwijs, Opwijk;
Z.E.H. Aloïs de Maeyer, godsdienstleraar aan het atheneum, toneelkundige, Aalst;
Z.E.H. Richard de Moor, principaal van het college, Ninove (uit Bavegem);
de heer senator Edgard van Oudenhove, notaris, Denderhoutem;
Ir. Albrecht van Pottelberghe, lid der Bestendige Deputatie van Oost-Vlaanderen, aannemer, Erembodegem;
Z.E.H. Jozef de Potter, ere-legeraalmoezenier, Gent (uit Aalst);
Z.E.H. Kanunnik Jozef Reynaert, pastoor-deken, Aalst;
Dr. Adhemar de Smet, prefekt van het atheneum, Antwerpen (uit Aalst);
Dr. Herman Uyttersprot, geaggregeerde van het Hoger Onderwijs, Aalst;
Hoogeerwaarde Heer Jozef Walters, ere-deken van Ninove, Gent.

Een onbekende faze in de verovering van het land tussen Schelde en Dender door de graven van Vlaanderen.

(10e-13e eeuw)

De rol van de St.- Pieters en Hermesabdij te Ronse.

Reeds bij haar ontstaan droeg de heerschappij der graven van Vlaanderen het kenmerk dat ze gedurende meer dan twee eeuwen zou behouden : de zucht naar expansie. In de IXe eeuw immers zien we Boudewijn II (879-918) zich meester maken van de streken van Gent, van Kortrijk en van het Waasland en ze bij de gebieden voegen waar hij oorspronkelijk meester was : het eigenlijke « Vlaanderen », in het N.-W. van de tegenwoordige provincie West-Vlaanderen. Weldra richt hij zich ook naar het Zuiden en naast belangrijke delen van de tegenwoordige départements du Nord et du Pas-de-Calais. Dit laatste werk werd voltooid door zijn opvolger Arnulf I (918-965).

Totnogtoe waren de graven van Vlaanderen slechts doorgedrongen in gebieden die alle deel uitmaakten van het koninkrijk Francia Occidentalis; de volgende zullen ook hun blikken werpen op gebieden ten Oosten van de Schelde, die deel uitmaken van het keizerrijk Oost-Francia. Dit zal geschieden onder Boudewijn IV en Boudewijn V. Een van de bijzonderste gebeurtenissen in die strijd was het innemen van de burcht van Eename door graaf Boudewijn V, in 1046, waardoor gans het markgraafschap Eename — het latere Land van Aalst — in zijn handen viel, en hij ook vazal werd van de Duitse keizer.

Het is verkeerd te menen dat deze strijd alleen met de wapens beslecht werd. Ook de betrekkingen met de geestelijkheid van het te veroveren gebied konden de begerige graaf voordeel bijbrengen. Wat we hier gaan verhalen staat ten andere niet alleen in de geschiedenis van de middeleeuwen.

Op enkele kilometers van de Schelde, de oostergrens van het graafschap Vlaanderen, lag het St.-Pieters en Hermesmonasterium te Ronse, een stichting die opklimt tot de VIIe eeuw. Sedert het begin van de IXe eeuw was ze door de Duitse keizers aan een Duitse abdij, St-Salvator a/d Inde, nu Cornelimünster bij Aken, geschonken geweest.

Op het ogenblik dat de tussenkomst van de graven van Vlaanderen ten voordele van ons monasterium een aanvang neemt (omstr. 940), is de stichting praktisch opgeheven ten gevolge van de invallen der Noormannen. Sedert 880 waren de monniken gevlucht naar de Duitse abdij waar ze van afhingen en waren er waarschijnlijk alle uitgestorven. Om het midden echter van de IXe eeuw zien we te Ronse opnieuw een geestelijke stichting ontstaan. Dat deze samenhangt met de hervorming van Geraard van Brogne ligt voor de hand,

doch moeilijker is het te bepalen wie de verantwoordelijke persoon was bij deze « herstichting ». Immers de H. Gerard werkte alleen maar op last van wereldlijke heren, die hem de hervorming van een of andere abdij opdroegen. Het is onmogelijk dat de vernieuwing die ons bezighoudt uitging van de abdij aan de Inde, vermits deze weigert de relieken, die er in 880 aangekomen waren en die er nog berusten, aan het Ronsese convent terug te geven. Dit doet ons zelfs veronderstellen dat de nieuwe stichting op een niet al te beste voet stond met de Duitse abdij. Inderdaad de gewone opdrachtgever van de H. Gerard van Brogne was graaf Arnulf I van Vlaanderen, welke waarschijnlijk toen reeds dacht aan de uitbreiding van zijn graafschap naar het Oosten, een idee die slechts een eeuw later door Boudewijn IV en Boudewijn V zal uitgewerkt worden. Daarom zal Arnulf wel wederrechtelijk het monasterium van Ronse, als een voorpost van zijn machtspolitiek, hersticht hebben. Dit is ten andere de versie van de kerkkronijken (die we daarom nog niet helemaal vertrouwen).

Een nieuw feit dat in de zelfde richting wijst, alhoewel het door geen enkel gelijktijdig dokument bevestigd wordt, is het volgende. Gedurende de XIe eeuw grepen te Oudenaarde drie belangrijke vergaderingen van Vlaamse adel plaats : in 1030 (verzoening tussen Boudewijn IV en zijn zoon Boudewijn V en tegelijkertijd afkondiging van de Godsvrede), in 1063 (verdeling van het graafschap, door Boudewijn V, tussen Boudewijn VI en Robrecht de Fries) en in 1070 (testament van Boudewijn VI). Op een van die vergaderingen — waarschijnlijk de eerste — schijnt, benevens de monniken van de Vlaamse abdijen, ook de abdij van Ronse met haar reliekschrijn uitgenodigd geweest te zijn. Dat ze aan die oproep gehoor gaf, niettegenstaande de antipathieke houding van haar bisschop (van Kamerijk) tegenover de Godsvrede, bewijst wel de invloed welke de Vlaamse graven reeds in het Ronsese klooster hadden.
bewijst wel de invloed welke de Vlaamse graven reeds in het Ronsese klooster hadden.

Het is dan ook zeer goed aan te nemen dat de graven van Vlaanderen niet nalieten die goede gesteltenis van de Ronsese kanunniken te hunnen opzichte te bestendigen. Zo schijnt ons monasterium in 1048 van Boudewijn V belangrijke schenkingen te hebben gekregen. We moeten er nochtans waarheidshalve aan toevoegen dat noch die laatste dotatie, noch de uitnodiging der kanunniken in 1030 naar Oudenaarde, noch de tussenkomst van Arnulf I bij de herstichting van ons monasterium in 940, door volledig betrouwbare bronnen vermeld worden; we menen ze nochtans als waarschijnlijk te mogen voorstellen, omdat ze helemaal in de lijn liggen van de grafelijke politiek dier jaren, en ze alle in dezelfde richting wijzen. Ze worden trouwens bevestigd door de volgende historische feiten.

Sedert de XIe eeuw had de abdij een « advocatus », een leek die de wereldlijke belangen van het monasterium moest behartigen, doch zich niet zelden verrijkte op de kosten van zijn beschermelingen. Het was de heer van Oudenaarde, een onderdaan van de graaf. Het resultaat was een steeds toenemende verwijdering van de abdij

tegenover haar werkelijke heer, de abt van de Duitse abdij van St-Salvators a/d Inde. Ondertussen scheen er voor ons monasterium echter heel weinig voordeel vast te zitten aan die verwijdering tegenover de moederabdij : in plaats van aan de Duitse abt de inkomsten van hun klooster te moeten afdragen, zagen onze monniken deze verdwijnen in de zakken van de advocatus en de sub-advocatus, de heer van Wattripont, wat dikwijls zeer heftige protesten uitlokte vanwege de kanunniken en hun zelfs een gelegenheid werd voor het vervaardigen van een valse pauselijke bulle. Doch de graaf van Vlaanderen zat goed vast, niet alleen in de mark van Eename (Land van Aalst), maar ook in het tenement van Inde (Ronse en de andere dorpen, die nog op papier van de Duitse abdij afhingen) : niets ging nog naar Duitsland, zodat de abt van Cornelimünster in 1280 al wat hij hier nog bezat aan graaf Gwijde van Dampierre verkocht. In de verkopingsakte maakte abt Pieter van Inde de bemerking dat hij toch niets meer kreeg uit die bezittingen.

Zo gelukte het tenslotte aan de graven van Vlaanderen, meester te worden in gans het gebied tussen Schelde en Dender.

Tot op het einde van het Oud Regiem bleef de heerlijkheid Ronse een speciaal statuut genieten, waardoor ze slechts op enkele gebieden deel uitmaakte van het Land van Aalst : op bestuurlijk gebied hoorde ze rechtstreeks onder de graaf van Vlaanderen.

Ons besluit schijnt dan ook niet te verstrekkend te zijn : zodra de graven van Vlaanderen hun « Drang nach Osten »-politiek in het leven geroepen hebben (en we menen, op grond van sommige gegevens, te mogen veronderstellen dat reeds Arnulf I, tenminste « in petto », daarmee begonnen was), hebben ze zich de steun verzekerd van de abdij van Ronse. Met de inlijving van het Land van Aalst in 1048 nam die beïnvloeding geen einde; alleen toen ze hun doel volledig bereikt achtten, in 1280, kan men ze als besloten beschouwen.

RONSE. **Adalbert Cambier,** pr.

Etymologie van Hofstade

De oudste vormen van **Hofstade** zijn :

1096 **Hofstade** (Brussel, Alg.R.A., Kerkelijk fonds, 7013/1 en 3). — s.d. (1170-80) **Ofstade** (ib., 7013/20). — 1181 **Hovestade** (Devillers, S. Waudru, Nr. 13). — 1220 **Hofstaden** (Brugge, R.A., charters blauw 7006 en 7007). — 1222 **Hofstadis** (Rijsel, Dep. arch., fonds kath. Kamerijk). — 1222 **Hostade** (Antwerpen, RA., Pitzenburg, 16).

Middelnederlands **hofstade, hofstede,** « stuk grond waarop een boerenwoning staat of kan staan », bij uitbreiding die « boerenwoning » zelf, is zo vaag en nietszeggend, dat men niet zonder skepsis kan aanvaarden dat het een dorpsbenaming zou geworden zijn, vooral daar te Hofstade een zo aanzienlijke hoeveelheid Romeinse voorwerpen gevonden werden. Een vergelijking met **Hoogstade** (uit

Hostade) laat vermoeden dat we vóór hetzelfde etymon **hostade (ho,** « hoog » + **stade,** « oever ») zouden kunnen staan. **Hofstade** kan best volksetymologische vervorming uit **Hostade** zijn (1).

Het tweede element is hetzelfde als Gotisch **statha** (dat. sing.), « aan de oever », Noors **stad,** « rivieroever », Oudengels **stæd,** Oudfries **steth,** Oudsaksisch **stad,** Oudhoogduits **stad, stado,** « oever », Oudnoors **stod** (uit **stathwō),** « landingsplaats», Oudbeiers **stedir,** « landingsplaats ». Het wordt in de volgende toponiemen aangetroffen :

Hoogstade : 857 copie 961 **Hostede,** 899 copie ± 1300 **Hostadis.**

Duurstede : 7e - 8e eeuw **Dorestate, Dorestati, Dorestat** (op munten), 779 in **Dorestade,** 768-781 **Dorstad, Dorstat** (munten), 781-800 **Dorestado** (munten).

Staden (W.Vla.) : s.d. (± 1115 ?) **Stathen,** 1183 **Staden.**

Staden (te Utrecht, aan de Rijn, marktplaats) : 1127 **Stathe,** 1177 **Staden.**

Staden (te Sint-Truiden) : 1065 **Staden.**

Zouden wij in **Duurstede, Staden** te Utrecht en **Hofstade** niet te doen hebben met dezelfde betekenis « landingsplaats », als in het Oudnoors en het Oudbeiers ?

OOSTAKKER. **Maurits Gysseling.**

Enkele demografische aspecten van het arrondissement Aalst.

(1) Binnen het dichtbevolkte België is het bestuurlijk arrondissement Aalst nog een der dichtstbevolkte, in weerwil van het feit dat het noch grote steden noch grootindustrie heeft (2). In de rangschikking der arrondissementen naar de dichtheid der bevolking per km2 komt het inderdaad op de zesde plaats, na de arrondissementen Brussel, Antwerpen, Charleroi, Luik (grootsteden) en Kortrijk (aanzienlijke eigen industrie en veel grensarbeiders).

De plaats welke het arrondissement inneemt in België en in Oost-Vlaanderen blijkt uit onderstaande tabel :

(1) Van Hofstade bij Mechelen zijn geen oude vormen geattesteerd. Migratienaam ?

(1) Schier al de gegevens van deze studie zijn ontleend aan het archief en de publicaties van het Ministerie van Ekonomische Zaken.

(2) Einde 1937 waren er in het arrondissement : 446 ondernemingen met één arbeider; 426 met 2 tot 4 arbeiders, 186 met 5 tot 9 arbeiders, 109 met 10 tot 19 arbeiders, 98 met 20 tot 49 arbeiders, 43 met 50 tot 99 arbeiders, 24 met 100 tot 199 arbeiders, 15 met 200 tot 499 arbeiders, 3 met 500 tot 999 arbeiders, 1 met 1.000 tot 1.999 en geen enkele met meer dan 2.000 arbeiders.

TABEL 1

Volks-telling	België Inwoners	België per Km2	Oost-Vlaanderen Inwoners	Oost-Vlaanderen per Km2	Arrond. Aalst Inwoners	Arrond. Aalst per Km2
1846	4.337.194	147	793.264	265	138.251	293
1856	4.529.560	154	776.960	259	136.194	289
1866	4.827.833	164	805.835	269	143.002	303
1880	5.520.009	187	881.816	294	153.373	325
1890	6.069.321	206	949.526	316	164.937	350
1900	6.693.548	227	1.029.971	343	182.651	387
1910	7.423.784	252	1.123.755	374	196.109	411
1920	7.465.782(3)	245	1.122.622	370	199.045	443
1930	8.092.004	265	1.153.866	384	221.551	470
1947	8.512.195	282	1.217.280	404	238.443	506

In die tabel merken we op: 1) dat wijl voor geheel België de stijging ononderbroken is, de bevolking van Oost-Vlaanderen en van het arrondissement Aalst in 1856 een vermindering ondergaat, als gevolg van de ekonomische krisis welke Vlaanderen in de jaren 1840 tot ongeveer 1850 teistert; 2) dat de oorlog 1914-1918 een remmende invloed uitgeoefend heeft op de ontwikkeling der bevolking van Oost-Vlaanderen, doch niet van het arrondissement Aalst.

Inmiddels was het verloop binnen het arrondissement als volgt:

TABEL 2.

Periode tussen 2 tellingen	Eerste der 2 tellingen	Levende geboor-ten	Hetzij op 1.000 inw. p. jaar	Overlij-dens	Theoret. resultaat	Volgende telling	Uit-wij-king
1846-1856	138.251	Volledige cijfers niet beschikbaar				136.194	?
1857-1866	136.194	43.486	33.47	30.819	148.861	143.002	5.859
1867-1880	142.002	63.831	31,82	43.795	163.038	153.373	9.665
1881-1890	153.373	48.552	31,66	33.020	168.905	164.937	3.968
1891-1900	164.937	57.971	35,15	33.882	189.026	182.651	6.375
1901-1910	182.651	62.191	34,06	33.906	210.936	196.109	14.827
1911-1920	196.109	46.128	23,52	32.500	209.737	199.045	10.692
1921-1930	199.045	50.631	25,44	28.268	231.416	221.551	9.865
1931-1939	221.551	41.791	20,96	24.463	238.879	234.274	4.605 (4)
1940-1947	234.274	31.978	17,06	23.311	242.941	238.443	4.498

Uit die tabel blijkt dat de aanwas wel degelijk aan eigen groeikracht te danken is, en dat het arrondissement bovendien nog heel wat bijgedragen heeft tot het bevolken van andere grondgebieden (meer dan 70.000 op 90 jaar tijds).

Anderdeels is de inwijking uit andere arrondissementen heel gering, in vergelijking met de meeste arrondissementen van het

(3) Nieuw grondgebied, na inlijving der kantons Eupen, Malmedy en St-Vith.
(4) In 1939 heeft er geen officiële volkstelling plaats gehad. Voor de cijfers in verband met genoemd jaar steunden we op de gegevens voorkomend in «De evolutie der Belgische bevolking van 1920 tot 1939», uitgegeven door het Min. van Ekon. Zaken.

land waar de bevolking zo dicht is. In 1930 waren er op 221.551 inwoners 199.908, hetzij 90 % binnen het arrondissement geboren.

De groeikracht werd echter geweldig aangetast, eerst door de krisis der veertiger jaren in de vorige eeuw, en nu sinds 1920 ongeveer, door de vrijwillige geboortebeperking en de gevolgen van twee wereldoorlogen.

De eerste volkstelling greep plaats in een voor Vlaanderen rampspoedig tijdperk. Het verloop der krisis kan best gevolgd worden aan de hand van onderstaande cijfers :

TABEL 3.

Jaar	Lev. geb.	Overlijdens	Jaar	Lev. geb.	Overlijdens
1839	4.228	3.768	1845	3.118	2.557
1840	4.306	3.335	1846	2.542	2.634
1841	3.396	2.549	1847	2.529	3.327
1842	3.203	2.800	1848	2.435	2.814
1843	3.109	2.458	1849	2.884	2.444
1844	3.030	2.469	1850	2.798	1.988

Gedurende drie opeenvolgende jaren zijn er meer overlijdens dan levende geboorten. De gelijklopende vermindering van overlijdens en levende geboorten schijnt op een beïnvloeding van de eerste door de tweede te wijzen, m.a.w. aan te tonen dat, ook reeds in 1839 (en tevoren) zeer veel pasgeborenen sterven. De kindersterfte is trouwens een der kenmerken van Vlaanderen.

Wie aan de vroege dood ontsnapte was trouwens zijn leven lang verzwakt, en de geboortecijfers der periode 1867-1890, tijdens welke de in 1845-50 geboren kinderen tot volwassenen gegroeid waren, tonen een duidelijke inzinking t.a.v. de onmiddellijk voorgaande en de onmiddellijk volgende perioden.

Sinds de oorlog 1914-1918 loopt het geboortecijfer gestadig terug, en de oorlog 1940-1944 schijnt weinig invloed uitgeoefend te hebben op de evolutie. Waar de aangroei tijdens de periode 1901-1910 nog 28.000 bedroeg (waarvan 14.000 gebleven en 14.000 uitgeweken), hetzij bijna drie duizend per jaar, beloopt hij tijdens de periode 1931-1939 amper 17.000, hetzij minder dan twee duizend per jaar.

* * *

Volgende tabel geeft de evolutie der bevolking per gemeente. We geven achtereenvolgens de (tot de hogere of de lagere eenheid afgeronde) oppervlakte in hektaren, de resultaten van een telling gedaan in 1829 (voorkomend op bl. 117 en vlg. van een werkje uitgegeven te Brussel in 1832 door A. Quetelet en I. Smits en dat als titel draagt : «Recherches sur la reproduction et la mortalité de l'homme aux différens ages et sur la population de la Belgique»); verder de officiële resultaten der volkstellingen van 1846 tot 1947. De aangegeven oppervlakte van het arrondissement is vermeld bij de resultaten der telling van 1880; wegens de hogervermelde afrondingen stemt ze dus niet noodzakelijk overeen met het totaal der voor elke gemeente gegeven cijfers.

TABEL 4.

EVOLUTIE DER BEVOLKING VAN HET ARRONDISSEMENT AALST VAN 1829 TOT 1947.

Gemeente.	Opp. Ha.	1829	1846	1856	1866	1880	1890	1900	1910	1920	1930	1947
AAIGEM	732	1.857	**1.738**	**1.665**	**1.653**	1.772	1.813	1.804	2.003	2.011	**1.905**	**1.811**
AALST	1.877	14.791	17.226	18.021	18.580	20.679	25.544	29.203	35.125	**34.581**	38.429	41.960
APPELTERRE-EICHEM	567	1.335	1.448	**1.436**	1.526	**1.426**	1.459	1.475	1.654	1.701	1.907	2.127
ASPELARE	503	1.289	1.347	**1.305**	1.371	**1.325**	**1.223**	1.260	1.439	1.510	**.1 505**	**1.326**
BAARDEGEM	620	984	1.007	1.066	**1.065**	1.079	1.216	1.327	1.431	**1.418**	1.596	1.657
BAMBRUGGE	289	713	713	**685**	720	753	839	1.011	1.229	1.298	1.303	1.370
BAVEGEM	379	1.050	**1.024**	**930**	984	1.082	1.110	1.207	1.315	1.369	**1.338**	1.426
BORSBEKE	379	920	940	**919**	1.060	1.162	**1.146**	1.247	1.390	1.529	1.654	**1.469**
BURST	382	701	753	781	**754**	874	945	1.077	1.221	1.246	1.472	1.681
DENDERHOUTEM	1.216	3.357	3.556	**3.397**	3.615	3.849	4.068	4.474	4.920	5.015	**4.712**	4.855
DENDERLEEUW	675	1.920	2.021	**2 018**	2.268	2.494	2.794	3.340	4.267	5.028	6.093	7.274
DENDERWINDEKE	1.552	3.075	**2.969**	**2.756**	2.959	**2.912**	2.980	3.216	3.281	**3.149**	**3.127**	3.140
ELENE	319	649	677	**598**	645	725	769	776	857	912	922	958
EREMBODEGEM	1.119	3.023	3.280	3.512	3.756	4.184	4.343	5.107	6.248	6.336	7.638	9.054
ERONDEGEM	317	1.076	1.079	**1.008**	1.108	1.165	**1.125**	1.273	1.472	1.532	**1.518**	1.608
ERPE	829	2.212	**2.138**	**1 954**	2.103	2.297	2.354	2.661	2.952	3.111	3.343	3.858
ERWETEGEM	957	1.891	**1.827**	**1.708**	1.737	1.990	2.003	2.085	2.300	2.503	**2.284**	2.437
GERAARDSBERGEN	191	7.349	7.896	8.711	8.852	9.395	10.891	11.855	12.619	**11.833**	12.130	**11.268**
GIJZEGEM	467	1.105	1.166	**1.148**	**1.132**	1.272	1.300	1.506	1 836	1.884	1.885	2.220
GODVEERDEGEM	327	542	613	**563**	577	639	647	695	761	805	710	**697**
GOEFERDINGE	383	513	549	**530**	598	601	631	753	909	1.038	**1.023**	**885**
GRIMMINGE	441	463	509	576	601	**554**	**529**	552	629	**624**	**614**	**564**
GROTENBERGE	466	876	923	**877**	888	1.012	1.100	1.251	1.309	1.228	1.213	1.248
HAALTERT	913	3.252	3.289	**3.211**	**3.115**	3.410	3.668	4.024	4.661	4.881	5.296	5.732
HELDERGEM	470	958	976	**888**	1.001	1.053	1.166	1.298	1.448	1.505	1.518	1.649

Gemeente.	Opp. Ha.	1829	1846	1856	1866	1880	1890	1900	1910	1920	1930	1947
HERDERSEM	537	966	1.062	1.070	1.132	1.371	1.483	1.624	1.756	1.807	2.010	2.202
HERZELE	761	1.874	**1.858**	**1.773**	1.871	1.967	2.175	2.642	3.053	3.106	3.204	3.849
HILLEGEM	467	1.109	1.149	**1.075**	1.176	1.343	1.518	1.688	1.927	2.029	2.154	2.192
HOFSTADE	655	1.933	1.891	1.917	2.002	2.138	2.257	2.763	3.196	**3.158**	3.801	4.443
IDDERGEM	250	766	818	**801**	840	938	991	1.107	1.321	1.453	1.522	1.603
IDEGEM	340	1.177	**1.137**	**1.125**	1.205	**1.165**	**1.038**	1.044	1.195	**1.128**	1.284	1.448
IMPE	276	683	688	**645**	**632**	**601**	657	683	712	**706**	751	780
KERKSKEN	313	1.221	1.268	**1.234**	1.375	1.536	1.685	1.852	2.184	2.194	2.416	2.632
LEDE	1.215	3.910	4.030	**3.944**	4.249	4.427	4.607	5.503	6.427	6.738	7.444	8.614
LEEUWERGEM	272	612	566	605	729	**728**	**719**	797	831	**805**	885	957
LETTERHOUTEM	459	1.022	**982**	**892**	968	1.046	1.180	1.197	1.218	1.248	**1.235**	**1.193**
LIEFERINGE	124	245	247	**230**	246	285	**275**	300	339	345	**326**	**290**
MEERBEKE	1.047	2.345	2.516	**2.485**	2.633	2.829	**2.799**	3.271	3.762	3.849	4.068	4.517
MELDERT	883	1.723	1.913	**1.891**	1.998	2.106	2.216	2.364	2.520	**2.456**	2.462	2.622
MERE	577	2.364	2.479	**2.454**	2.536	2.860	2.955	3.181	3.583	3.610	3.825	4.324
MOERBEKE	643	1.149	1.220	1.229	1.322	**1.232**	1.297	1.464	1.683	1.743	1.781	2.026
MOORSEL	942	2.669	2.843	**2.820**	2.948	3.188	3.360	5.522	3.845	3.851	4.158	4.517
NEDERBOELARE	216	404	412	490	567	624	672	732	760	786	861	1.084
NEDERHASSELT	401	1.121	1.182	**1.120**	**1.041**	1.060	1.068	1.098	1.177	1.183	1.208	1.261
NEIGEM	106	342	377	**370**	**364**	**325**	345	445	502	504	**476**	573
NIEUWENHOVE	199	591	618	**558**	571	590	**565**	**543**	**488**	502	**425**	**399**
NIEUWERKERKEN	729	2.280	2.522	**2.347**	2.398	2.459	2.543	3.081	3.664	3.814	4.157	4.472
NINOVE	1.092	4.409	4.737	5.276	5.563	6.581	6.870	7.714	9.124	9.380	10.085	11.146
OKEGEM	277	596	703	731	780	877	958	1.097	1.301	1.423	1.605	1.754
ONKERZELE	832	1.040	1.288	1.347	1.358	1.608	1.670	1.750	1.928	2.066	2.202	2.544
OOMBERGEN	361	605	636	**583**	603	765	776	903	945	**893**	**834**	841
OORDEGEM	873	2.140	**2.034**	**1.860**	2.033	2.139	2.231	2.475	2.672	2.716	2.728	2.860
OPHASSELT	749	1.190	1.255	**1.125**	1.258	1.355	**1.299**	1.317	1.414	1.535	1.607	**1.530**
OTTERGEM	155	470	**434**	**406**	419	503	507	507	528	536	**535**	552
OUTER	814	1.624	1.824	**1.757**	1.787	1.915	1.974	2.073	2.221	2.258	2.374	**2.336**

OVERBOELARE	760	1.490	1.573	1.600	1.920	1.981	2.092	2.464	2.898	**2.794**	2.847	3.352
POLLARE	355	622	753	**712**	760	775	776	827	**823**	**779**	856	871
RESSEGEM	390	875	893	**798**	886	937	948	1.063	1.171	**1.109**	**1.087**	1.113
SCHENDELBEKE	588	1.161	**1.124**	**1.049**	1.177	1.198	**1.197**	1.228	1.346	**1.039**	1.353	1.459
SINT-ANTELINKS	341	1.002	**928**	**867**	**859**	877	**842**	958	1.053	**1.039**	**1.014**	**885**
ST.-GORIKS-OUDENHOVE	569	1.055	1.060	**926**	941	993	1.028	1.115	1.215	**1.103**	**1.087**	**1.063**
ST.-LIEVENS-ESSE	1.168	2.527	**2.491**	**2.296**	2.367	2.463	2.514	2.568	2.640	2.673	**2.512**	**2.413**
ST.-LIEVENS-HOUTEM	767	1.674	1.724	1.740	1.985	2.138	2.217	2.538	2.891	3.022	3.167	3.670
ST.-MARIA-OUDENHOVE	891	2.260	2.385	**2.059**	2.164	2.261	2.369	2.532	2.860	3.016	**2.928**	**2.917**
SMEEREBBE-VLOERZEGEM	366	545	**515**	**443**	506	**502**	**451**	458	516	535	551	636
SMETLEDE	403	834	850	**838**	923	966	**918**	1.054	1.161	**1.143**	**1.142**	1.155
STEENHUIZE-WIJNHUIZE	749	1.877	1.927	**1.683**	1.772	**1.655**	1.740	1.835	1.836	1.868	**1.812**	**1.768**
STRIJPEN	603	1.407	**1.357**	**1.219**	**1.208**	1.363	1.400	1.549	1.778	**1.767**	1.932	2.237
VELZEKE-RUDDERSHOVE	1.300	2.672	**2.642**	**2.393**	2.547	2.768	2.807	**2.804**	3.180	**3.145**	**3.107**	3.133
VIANE	506	1.547	1.676	**1.498**	1.593	**1.467**	1.501	1.549	1.697	1.730	**1.729**	1.732
VLEKKEM	122	283	**266**	**261**	280	**250**	274	278	316	319	**301**	325
VLIERZELE	669	1.791	1.854	**1.771**	1.957	2.067	2.171	2.188	2.426	**2.422**	**2.332**	**2.294**
VOORDE	503	1.032	1.085	**1.069**	**1.046**	**1.019**	1.030	1.033	**1.006**	1.020	1.035	1.056
WAARBEKE	258	288	345	**286**	302	306	313	324	353	**344**	**326**	**315**
WANZELE	147	532	570	576	653	672	716	728	809	841	931	932
WELLE	424	1.210	1.256	1.291	1.296	1.378	1.462	1.749	2.027	2.080	2.295	2.756
WOUBRECHTEGEM	483	725	780	**711**	749	877	935	1.004	1.041	1.045	**964**	988
ZANDBERGEN	691	1.281	1.397	**1.352**	1.400	**1.286**	**1.262**	1.360	1.474	1.518	1.533	1.592
ZARLARDINGE	653	1.571	1.583	**1.510**	**1.500**	1.509	1.554	**1.503**	**1.425**	**1.308**	**1.217**	**1.110**
ZONNEGEM	278	375	389	393	416	501	556	568	654	720	**671**	695
ZOTTEGEM	160	2.019	2.465	**2.379**	2.523	2.904	3.510	4.084	4.861	**4.789**	5.261	6.119
HET ARRONDISSEMENT :	47.119	131.091	138.251	136.194	143.002	153.373	164.937	182.651	196.109	199.045	221.551	238.443

N.B. De **in vetjes gedrukte** cijfers wijzen op een vermindering t.a.v. de vorige telling.

De meeste van die gemeenten hebben een geringe oppervlakte; slechts 9 op de 81 zijn meer dan 1.000 ha groot en geen enkele bereikt 2.000 ha. Enkele, waaronder zeer belangrijke — bv. Geraardsbergen en Zottegem — zijn niet eens 200 ha. groot.

De evolutie der gemeenten is zeer uiteenlopend, zowel chronologisch als geografisch, en onderhevig aan allerlei faktoren welke dikwijls heel moeilijk kunnen nagegaan worden. Andere zijn echter opvallend duidelijk.

We zagen reeds dat 1856 gekenmerkt is door een algemene vermindering van de bevolking in Oost-Vlaanderen, zowel ingevolge de vermindering der geboorten en de (proportionele) vermeerdering der sterften, als ingevolge de uitwijking (naar het jonge Waalse industriebekken) tijdens de hongerjaren 1842 tot 1849. De vermindering is schier algemeen en spaart slechts de centra waar de bevolking niet uitsluitend in de landbouw een bestaan vindt (steden).

De volgende tellingen zien het aantal verminderende bevolkingen geleidelijk inkrimpen, tot wanneer er in 1900 en 1910 nog slechts 3 zijn, waaronder Nieuwenhove en Zarlardinge, twee landbouwgemeenten zonder verkeersmiddelen, die haar verval sindsdien ook niet te boven gekomen zijn.

In 1920, het jaar der eerste volkstelling na de oorlog 1914-1918, zien we eensdeels een vermindering van sommige dichtbevolkte centra (Aalst, Geraardsbergen, Zottegem) als waarschijnlijk gevolg van een uitwijking naar landbouwgemeenten waar meer voorraad te vinden is, en anderdeels een vermindering van enkele landbouwgemeenten (Denderwindeke, Grimminge enz.) waar een zeker aantal inwoners wegens de natuurlijke aangroei der bevolking geen broodwinning meer vinden en moeten uitwijken naar nijverheidsgebieden, waar doorgaans ook meer komfort te vinden is.

In 1930 vermindert de bevolking van een groot aantal landbouwgemeenten, ofschoon het verlies meer dan goedgemaakt wordt door aangroei der grote centra. Tijdens de oorlogsperiode wegens de voedselschaarste, en sindsdien wegens de woningnood, is de landvlucht noodzakelijkerwijs vertraagd.

Geografisch kan het verschil in evolutie best toegelicht worden aan de hand van onderstaande tabel, waarin de gemeenten vermeld staan in de dalende volgorde van het aantal inwoners einde 1947, genomen als percentage van het aantal inwoners in 1829. De namen der gemeenten met spoorverbinding zijn in vetjes gezet, die met buurtspoorweg gespacieerd.

TABEL 5.

Volgnr.	Gemeente	Oppervl. in ha.	Bev. in 1829	Bev. in 1947	Coëff. in % verg. bij 1829
1.	**Denderleeuw**	675	1.920	7.274	378,44
2.	**Zottegem**	160	2.019	6.119	303,07
3.	**Erembodegem**	1.119	3.023	9.054	299,50
4.	**Okegem**	277	596	1.754	294,30
5.	**Aalst**	1.877	14.791	41.960	276,93

Volgnr.	Gemeente	Oppervl. in ha.	Bev. in 1829	Bev. in 1947	Coëff. in % verg. bij 1829
6.	Nederboelare	216	404	1.084	268,32
7.	**Ninove**	1.092	4.409	11.146	252,80
8.	Onkerzele	832	1.040	2.544	244,62
9.	**Burst**	382	701	1.681	239,63
10.	**Hofstade**	655	1.933	4.443	229,84
11.	Herdersem	537	966	2.202	227,95
12.	**Welle**	424	1.210	2.756	227,77
13.	**Overboelare**	760	1.490	3.352	224,97
14.	**Lede**	1.215	3.910	8.614	220,31
15.	St-Lievens-Houtem	767	1.674	3.670	219,24
16.	Kerksken	313	1.221	2.632	215,56
17.	**Iddergem**	250	766	1.603	209,27
18.	**Herzele**	761	1.874	3.849	205,51
19.	**Gijzegem**	467	1.105	2.220	200,90
20.	**Hillegem**	467	1.109	2.192	197,65
21.	Nieuwerkerken	729	2.280	4.472	196,13
22.	**Bambrugge**	289	713	1.370	192,15
23.	Zonnegem	278	375	695	185,33
24.	**Mere**	577	2.364	4.324	182,91
25.	**Moerbeke**	643	1.149	2.026	176,41
26.	**Haaltert**	913	3.252	5.732	176,26
27.	Wanzele	147	532	932	175,19
28.	**Erpe**	829	2.212	3.858	174,42
29.	Goeferdinge	383	513	885	172,51
30.	Heldergem	470	958	1.649	172,14
31.	**Moorsel**	942	2.669	4.517	169,24
32.	**Baardegem**	620	984	1.657	168,39
33.	Neigem	106	342	573	167,54
34.	**Borsbeke**	379	920	1.469	159,67
35.	**Appelterre-Eichem**	567	1.335	2.127	159,33
36.	Strijpen	603	1.407	2.237	158,99
37.	**Leeuwergem**	272	612	957	156,37
38.	**Geraardsbergen**	191	7.349	11.268	153,33
39.	Meldert	883	1.723	2.622	152,18
40.	Meerbeke	1.047	2.345	4.517	150,00
41.	Erondegem	317	1.076	1.608	149,44
42.	Elene	319	649	958	147,61
43.	Denderhoutem	1.216	3.357	4.855	144,62
44.	Outer	814	1.624	2.336	143,84
45.	Grotenberge	466	876	1.248	142,47
46.	Pollare	355	622	871	140,03
47.	Smetlede	403	834	1.155	138,49
48.	Woubrechtegem	483	725	988	136,28
49.	Bavegem	379	1.050	1.426	135,81
50.	Oordegem	873	2.140	2.860	134,11
51.	St.-Maria-Oudenhove	891	2.260	2.917	129,07
52.	**Erwetegem**	957	1.891	2.437	128,87

Volgnr.	Gemeente	Oppervl. in ha.	Bev. in 1829	Bev. in 1947	Coëff. in % verg. bij 1829
53.	Godveerdegem	327	542	697	128,60
54.	Ophasselt	749	1.190	1.530	128,57
55.	Vlierzele	669	1.791	2.294	128,08
56.	Ressegem	290	875	1.113	127,09
57.	**Schendelbeke**	588	1.161	1.459	125,67
58.	**Zandbergen**	691	1.281	1.592	124,28
59.	**Idegem**	340	1.177	1.448	123,09
60.	Oombergen	361	605	841	122,48
61.	Grimminge	441	463	564	121,81
62.	Lieferinge	124	245	290	118,53
63.	Ottergem	155	470	552	117,45
64.	Velzeke-Ruddershove	1.300	2.672	3.133	117,25
65.	Letterhoutem	459	1.022	1.193	116,73
66.	Smeerebbe-Vloerzegem	366	545	636	116,51
67.	Vlekkem	122	283	325	114,84
68.	Impe	276	683	780	114,20
69.	Nederhasselt	401	1.121	1.261	112,49
70.	**Viane**	506	1.547	1.732	111,96
71.	Waarbeke	258	288	315	109,03
72.	Aspelare	503	1.289	1.326	102,87
73.	Voorde	503	1.032	1.056	102,33
74.	Denderwindeke	1.552	3.075	3.140	102,11
75.	St.-Goriks-Oudenhove	891	1.055	1.063	100,76
76.	Aaigem	732	1.857	1.811	97,53
77.	St.-Lievens-Esse	1.168	2.527	2.413	95,49
78.	Steenhuize-Wijnh.	749	1.877	1.768	94,19
79.	Sint-Antelinks	341	1.002	885	88,32
80.	Zarlardinge	653	1.571	1.110	70,66
81.	Nieuwenhove	199	591	399	67,51
Het Arrondissement :		47.119	131.091	238.443	181,89

Hier is het verschil ten minste even groot : waar sommige gemeenten hun aantal inwoners meer dan verdrievoudigden, zijn er andere die hun aantal zagen verminderen, ofschoon er in 1829 tussen beide geen groot verschil bestond (men vergelijke bv. Denderleeuw en Zarlardinge). Verkeersmiddelen en industrialisatie hebben sindsdien echter alles gewijzigd. Het verband tussen bevolkingsaanwas en spoorweg is overduidelijk. Schier al de gemeenten waarvan de bevolking met meer dan 50 % toenam hebben een of meer spoorverbindingen. Zelfs kunnen de meeste uitzonderingen verklaard worden. Nederboelare en Onkerzele zijn als het ware voorsteden van het kleine Geraardsbergen en hebben een eigen industrie, welke door het station Geraardsbergen zowel als door de Dender bediend wordt (einde 1948 waren er in die gemeenten onderscheidenlijk 28 en 37 werkgevers). Herdersem en Nieuwerkerken liggen vlak bij

Aalst en de inwoners van die gemeenten vinden werk in die stad of hebben via Aalst gemakkelijke spoorverbinding met andere centra. St.-Lievens-Houtem en Kerksken hebben een betrekkelijk aanzienlijke nijverheid (einde 1948 onderscheidenlijk 43 en 22 werkgevers); de eerste van die gemeenten ligt aan een kruispunt van buurtspoorwegen, de tweede aan de steenweg Aalst-Geraardsbergen, op geringe afstand van het station Haaltert.

Anderdeels heeft geen der gemeenten wier bevolking verminderde een spoorverbinding; en slechts vijf op de 35, waarvan de bevolking met minder dan 50 % toenam, liggen aan de spoorweg. Om werkelijk ten volle nuttig te zijn moet het spoor de inwoners, welke niet ter plaats hun bestaan vinden, naar hun werk kunnen brengen, en zulks blijkt voor Schendelbeke, Zandbergen en Idegem niet het geval te zijn. Men bedenke hierbij slechts dat in 1896 en 1910 de meeste tabakbewerkers van België nog in Oost-Vlaanderen gevestigd waren (sigarenmakers te Ninove en Geraardsbergen), terwijl in 1937 de meerderheid in Brabant te vinden is, tengevolge van het verhoogd sigarettenverbruik en de vermindering van het verbruik van sigaren. De lucifersnijverheid, een andere specialiteit van het arron-

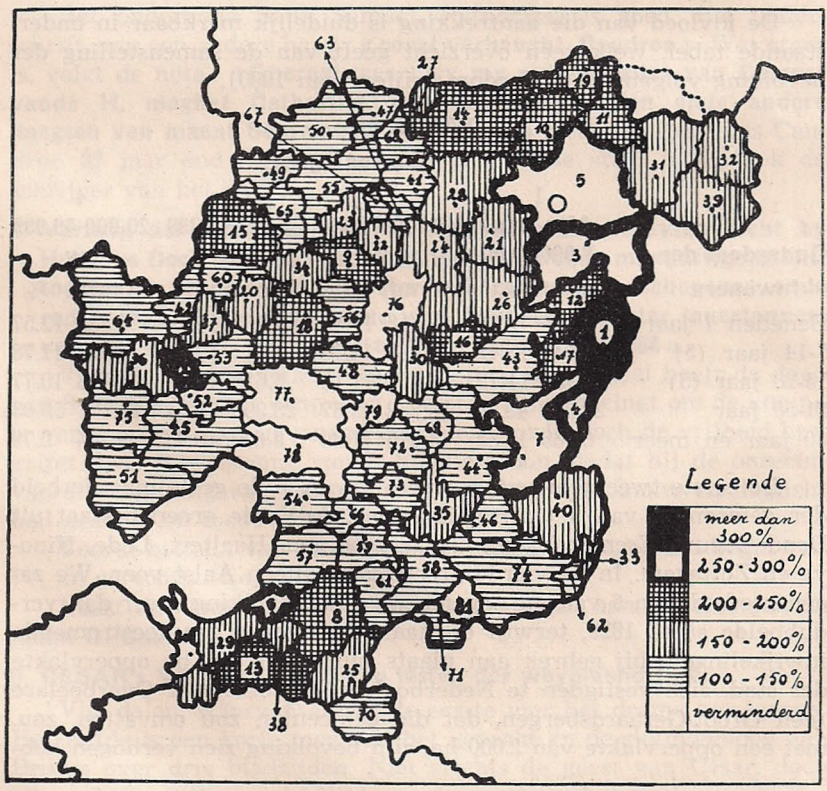

Aardrijkskundige indeling van de bevolkingsaanwas 1829-1947.
De vermelde cijfers zijn die der rangorde van Tabel 5.

dissement, verleende in 1896 werk aan 2.495 personen, terwijl dit getal in 1937 tot 1.272 geslonken was (waarvan 1.141 in het arrondissement Aalst). Viane, dat met Moerbeke één station deelt, ligt er heel wat verder van dan de laatstgenoemde gemeente, zodat het verschil in aanwas verklaarbaar is.

Zoals men kan vaststellen, aan de hand van het kaartje op de voorgaande bladzijde, wordt de bevolking aangetrokken door drie centra : 1) Denderleeuw en het gebied Aalst tot Ninove; 2) Zottegem; 3) Geraardsbergen.

Het eerste der drie is veruit het krachtigste en laat zich voelen tot in de onmiddellijke omgeving van het aantrekkingspunt Zottegem. Het derde centrum, Geraardsbergen, is het zwakste, wat misschien wel te wijten is aan de grote aantrekkingskracht van de Henegouwse nijverheidstreek en aan het gebrek aan rechtstreekse spoorverbinding met Brussel. Tussen die drie aantrekkingscentra ligt een ruimte, gevormd door de gemeenten wier bevolking weinig of niet vermeerderde of zelfs verkleinde (Aaigem enz., St.-Lievens-Esse, Steenhuize-Wijnhuize enz.)

* * *

De invloed van die aantrekking is duidelijk merkbaar in onderstaande tabel, welke een overzicht geeft van de samenstelling der bevolking volgens de ouderdom (cijfers van 1930).

TABEL 6.

Ouderdom der inwoners	Gemeentegroepen 1 Min dan 2.000 inw.		2 2.000-4.999 inw.		3 5.000-19.999 inw.		4 20.000-49.999 inw.	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Beneden 7 jaar	8.156	14.32	10.518	14.58	7.103	13.19	4.832	12.57
7-14 jaar (5)	7.643	13.42	9.463	13.18	6.511	12.91	4.524	11.78
15-20 jaar (5)	6.334	11.12	8.057	11.18	5.618	10.43	4.138	10.77
21-59 jaar	28.060	49.26	35.852	49.67	28.998	53.84	21.171	55.08
60 jaar en meer	6.769	11.88	8.315	11.39	5.617	10.43	3.764	9.79

De eerste twee gemeentegroepen omvatten de grote meerderheid der gemeenten van het arrondissement; de derde groep bestaat uit Denderleeuw, Erembodegem, Geraardsbergen, Haaltert, Lede, Ninove en Zottegem. In de vierde groep komt alléén Aalst voor. We zagen reeds dat in 6 van die 8 gemeenten de bevolking meer dan verdubbelde sinds 1829, terwijl de naar Geraardsbergen toestromende inwijkelingen, bij gebrek aan plaats binnen de 191 ha oppervlakte der stad, zich vestigden te Nederboelare, Onkerzele of Overboelare (een Groot-Geraardsbergen, dat die gemeenten zou omvatten, zou, met een oppervlakte van 2.000 ha, zijn bevolking zien verhogen heb-

(5) De ouderdomsgroepen tussen 7 en 20 jaar zijn die van de personen geboren tussen 1910 en 1923, en worden beïnvloed door de oorlog 1914-1918, die het aantal geboorten abnormaal deed krimpen.

ben van 10.283 in 1829 tot 18.238 in 1947, hetzij tot circa 180 %). We hebben in de laatste twee groepen dus te doen met een bevolking die gedeeltelijk uit inwijkelingen bestaat. De meeste inwijkelingen zijn doorgaans jonge volwassenen, die spoedig na hun huwelijk zich dichter bij hun werk komen vestigen. Dit verklaart het groter percentage volwassenen.

Een groot percentage volwassenen in een gemeente betekent veel belastbare inkomsten, veel urbanisatiemogelijkheden tot verhoging van het komfort der inwoners, dat op zijn beurt andere inwijkelingen zal aanlokken, zodat de bevolking steeds groter wordt zolang de oppervlakte van het eigen grondgebied volstaat. Geraardsbergen is dit laatste stadium voorbij, Zottegem schijnt het te benaderen; terwijl de andere nog ruimte voorradig hebben.

Het is onwaarschijnlijk dat geboortebeperking (tenminste tijdens de 20 jaar vóór 1930) een merkelijke invloed op de cijfers van de laatste twee gemeentegroepen uitoefent, gezien juist dàár de grijsaards een zeer klein percentage vormen. Om volle zekerheid te hebben zou men echter moeten de gegevens van verscheidene opeenvolgende tellingen vergelijken.

In een volgende bijdrage hopen wij, aan de hand der gegevens van de jongste volkstelling, de evolutie der laatste 30 jaar wat nader te belichten.

VORST. **Albert van Lul.**

WILLEM CAUDRON

1607-1692

Willem Caudron, ook Guilliam, Guillielmus en Guilliame, werd te Aalst geboren op 26 Januari 1607. Hij was de zoon van Willem en van Margareta Ivain. In 1629 is hij notaris en procureur bij de schepenbank zijner geboortestad. Hij is factor van de Catharinisten, althans in 1671, en heet « gelaurierden poëet ende Catharinist, dichtstellere der Lauriercamere ». Dit dubbel **gelaurierd** slaat op de vele onderscheidingen door dichter en kamer in verschillende omstandigheden behaald. Op 27 April 1682 wordt hij, op last van de koning, hersteld in het ambt dat hij, om ziekelijkheid, aan zijn zoon had overgelaten, en blijft dan als ereprocureur, in betaalde dienst, tot het eind van zijn leven in 1692 (1).

Willem Caudron is tweemaal gehuwd geweest, eerst met een dochter Lejeune uit Aat, nadien met Catharina Francisca Limnander. Van deze laatste had hij zes kinderen. Zijn kenspreuk luidde **«const verheught »**. Een portret van hem werd gegraveerd door A.

(1) Rekwest met instemming van Raad en uitvoeringsbevel van Z.M. op het stadsarchief te Aalst.

Cardon, naar het schilderij van P. Thijs, en diende voor zijn « **Leven der h. Catharina** ».

Het werk van Caudron werpt meer een vraag op van authenticiteit of van oorspronkelijkheid, dan wel die van litteraire verdienste. Overdadig geloofd door zijn tijdgenoten, werd hij later even ongenadig afgewezen, o.m. door Prudens van Duyse (2). Feit is dat zijn vers met veel rederijkerswerk mag vergeleken worden. Dat komt vooral uit in zijn lange monologen van geestverschijningen of zelfbespiegelingen, die de geest van de tijd : Terentius en Seneca, en niet min classicistische opvattingen van toneel als schoonzeggingskunst, meebrachten.

Zijn drama's of tragedies kennen de vijf delen, geschiedenissen, actus en dgl. Eens zelfs zijn er koren mee gemoeid. Daarnaast vertoont de stof wel eens romantische allures met griezeligheden en donkere uitzichten. Die romantische strekking komt ook uit in het aanwenden van plaatsverwisseling, terwijl de tijdsopvattingen over hekserij, de toenmalige wichelarij, er allicht een paar toepassingen in vinden. In « **Alcamene** » zou men zelfs een noodlotsmotief, in de zin van oud-mythologische voorbestemming, kunnen ontdekken.

Op het actief van het dramatisch werk moet alleszins aangetekend worden de veel grotere vinnigheid in de dialoog dan wel in de inhoud, alhoewel ook daar de vorm sterk onder de plak van het rederijkersvers vastzit.

Af en toe is zijn vers toch niet van poëtische indruk ontbloot. Zijn dichterlijke schets van « **God** », in een tiental verzen (3), is werkelijk goed, terwijl in zijn begroeting aan de leden van de Raad van Vlaanderen, bij hun terugkeer uit de ballingschap in 1679, zeer verdienstelijke delen voorkomen (4) en in zijn pamfletten tegen Mechelen, Antwerpen en vooral tegen Ninove (5), vlotte en pittig-vloeiende brokken te vinden zijn.

Met dat al blijft hij meer in het teken van Jan Vos dan wel in de schaduw van Vondel.

Voor het afzonderlijke werk vonden we het volgende : « **Het leven van de groote CATHARINA van Alexandrien, gelauwerde maegd en martelaresse, gezongen door den hoogdravenden rymvloyenden Guilliam Caudron. Aelst, J. D'herdt, 1771** ».

Zijn treurspelen kenden tot op heden geen uitgever. Ze zijn bewaard gebleven in handschrift, in drie, eigenlijk vier bundels en berusten op het stadsarchief te Aalst (6).

I, 1. **ROSIMUNDA, Treurspel, uyt het Latyn van den Eerw. ende geleerden P. L. van Zevecote, Aug. int Vlaemsch overgestelt by Guilliame Caudron, dichtstellere der camer van Ste Catharyne binnen Aelst, opgedragen aen de eerweirdige heeren ende vaders in God, prior, prefect ende meesters, in het Collegie van de Augustynen tot Gendt.**

(2) Prudens van Duyse, De rederijkkamers in de Nederlanden, II, 252.
(3) Stadsarchief, Aalst. Handschrift X, 48/a.
(4) Ibid.
(5) Ibid.
(6) Stadsarchief, X, 48/a, b en c. Verder een los hs.

De inhoud volgens het handschrift is als volgt :

« Inhaud der historie ofte verklaeringe derselver. Alboinus ko-
» ning van Lombardyen kommende in hongarien uyt noortwegen
» ende vermoort hebbende Cunimundus koning van gepidien, heeft
» Rosimonda des selfs Cunimundus dochter ten huwelycke met de
» kroone van het ryck genomen. Maer naer eenigen tydt door den
» raed van narses in Italien gevallen zynde, heeft sijn huysvrauw
» Rosimonde uyt haer vaders beckeneel gedwongen te drincken het
» welcke sy hooger nemende dan men wel meynde, en heeft haeren
» grammen moet niet anders geblust dan door de hulpe van Helmiges
» (die haer onwetens bekent hadde) met het bloedt van haeren man
» Alboinus, naer welcke moordadige daet vluchtende naer ravenna,
» is aldaer van Longinus soo verre vertweefelt dat sy Helmiges met
» fenijn heeft vermoort, maer alsoo hy in 't zwelgen den fenijnigen
» dranck gewaer wirt, heeft haer gedwongen om een deel daer af te
» nemen ende soo te gader haer ongeluckige ziele naer den afgront
» der hellen te seynden. »

Het spel omvat vijf geschiedenissen en 1062 verzen. Na vers 1014 ontbreken 56 verzen in de vertaling, waardoor de moord op Helmiges totaal onverwacht en onverantwoord wordt. De koren zijn van mythologische aard, als gelijkende voorafbeelding van het gebeuren (eerste koor), van wetenschappelijk karakter in de hemelbeschrijving (tweede koor), wat dan als voorteken moet gelden, en dgl.

De gruwelijkheid blijkt uit de inhoudsopgave en wordt nog versterkt door de twist van twee geesten (die van de vermoorden) aan het einde van het vierde deel. Spanning van dialoog is er o.a. in II, in de scene tussen Rosimonda en Diletta, en in III tussen Rosimonda en Helmiges.

Van jaartal van ontstaan of vertoning konden we niets ontdekken.

2. **ALCAMENE en MENALIPPE, treurspel.**

Het spel zet in met twee togen en een ballet. In vijf « **actus** » (al de indelingen worden in het Latijn aangegeven) en 1534 verzen volgt het verhaal van Alcamene, die van zijn vader Orontes uitgezonden wordt om de vijand te bevechten, doch eerst met zijn vriend Cleomene afspraak houdt om, terwijl hijzelf zijn geliefde Menalippe, de prinses van Dacië, gaat opzoeken, door hem te zullen vervangen worden aan het hoofd van het leger. Menalippe heeft echter de dood van Orontes en Alcamene gezworen. In een idyllisch samentreffen verraadt Menalippe haar liefdegevoel aan de haar onbekende Alcamene, die verder onder de naam Alcimedon aan het hof blijft vertoeven. Terwijl Orontes het verdwijnen van zijn zoon betreurt, staat deze aan het hoofd van de Daciërs, doch zorgt ervoor dat ze de nederlaag oplopen. Een uiteindelijke tweekamp tussen Alcamene en de op wens van Menalippe door het lot aangewezen Alcimedon zal de beslissing afdwingen. Opnieuw zal Cleomene thans de rol van Alcimedon overnemen. Hij wordt echter vermoord in een hinderlaag. Uit liefdeverdriet wil Menalippe nu zelf de strijd aan. Ze wordt over-

wonnen en gevangen genomen. Alcamene bekomt hare in vrijheidstelling en na de nodige ophelderingen worden de twee verenigd.

Het romantische leeft overvloedig in de vele plaatsverwisselingen. Het noodlot speelt in de lotsbestemming, waar bovendien hemelspraken de voorspelling van geven. Het idyllische samentreffen in actus II is wel het meest bekoorlijke gedeelte.

Het spel werd « gespeelt ten kermisse van Aelst 1719 », zeer waarschijnlijk tweemaal. De bezetting wordt aangegeven en onderaan staat nog de vermelding « kluchte ».

3. **De gemartelde van Maximus, treurspel op de heilige CATHARINA.**

Het stuk begint zonder titel onder bladzijdenummering 3 en loopt tot bladzijde 54. De tekst vertoont veel leemten. Bovendien wordt op bladzijde 25 uitdrukkelijk aangetekend : « **hier eyndigde t'oud handgeschrift en naer alle gedachten t'werck van Caudron t'volgende is uyt een ander manuscript oft door eenen Liefhebber by gevoeght en vervolght** ».

Dat eerste deel is overigen zeer loom. Het toegevoegde, van af het twistgesprek met de wijsgeren, de bekering van dezen, van de keizerin e.z.m. brengt geen levendigheid bij. Het geheel is zeer zwak.

II, 4. **J. CESAR, Tragedia.**

In vijf delen of bedrijven. Als onderschrift : « **amor vincit, 1711, 2 april** ».

Een nader onderzoek zou wellicht op rechtstreekse invloed van Shakespeare wijzen, al blijft die dan toch zeer beperkt. Daarentegen blijken alle elementen uit het Engelse drama benuttigd. Alleen de vrouw van Brutus speelt geen rol. Wel wordt het overhalen van Brutus zeer in den brede uitgewerkt, net als de rol van Calphurnia, die van Artemidorus en van Cinna de dichter. De toespeling op wichelarij bij Shakespeare krijgt hier grote, zelfs uitgebreide omvang, rondom de figuur van Spirine. De moordscene is meer gedrongen, scenisch allicht beter veraanschouwelijkt. Het vijfde deel is in hoofdzaak gewijd aan de bestraffing, i.c. de veroordeling van de samenzweerders en hun mogelijke aanhangers. Het slotgevecht is beperkt tot een enkele schermutseling. Volgens V. D'hondt zou het stuk dagtekenen van 1638 of 1639 (7).

5. **CHOSROES.** Bij de Latijnse tekst staat onder aan het argument : « **Caron : anno 627** » en achteraan : « **amor vincit 1711** ».

Onmiddellijk daarop volgt de vertaling.

Chosroes, Treurspel.

Chosroes, die zijn vader vermoordde om de troon te bestijgen, wil deze aan zijn tweede zoon overmaken, op grond van de alles beslissende macht van de vorst. Dat wordt wederstreefd door de oudste zoon, die ten slotte vader en broer op zijn beurt ter dood brengt.

Aan het eind staat een randschrift : « **fine coronato nobilitatur opus** », en van een andere hand : « **Imprimi poterit da 3 Julii 1771, J. Sterckx. Libri. cens.** »

---

(7) V. D'hondt, Geschiedenis van het tooneel te Aalst, Aalst, 1908, 172.

Zelfs de naam Caudron komt niet voor, zodat met recht kan betwijfeld worden of het hier wel een werk van de gelaurierde poëet mag heten. Blijkbaar zijn de Latijnse tekst en de vertaling door dezelfde afschrijver geschreven.

Op de laatste bladzijde lezen we : « **den 2 Julii : hier naer gesonden tspel van Mutius Schevola en tspel van Rosimunda** ».

III, 6. **NABUGODONOZOR.**

Begint zonder titel, onmiddellijk met de voorreden. In vijf geschiedenissen worden achtereenvolgens de toebereidselen voor het beleg, de besluiteloosheid van Sedechias t.o.v. Jeremias, de gebruikelijke toespraken van de legerhoofden, de overwinning en de terechtstelling gegeven. Dit laatste gedeelte, alhoewel meer wreed dan aangrijpend, is niettemin de beste dramatische brok.

Het spel is ondertekend : « **amor vincit** ».

7. **Het spel van DAVID staet hiernaer en is verbetert en ghespelt by de Catharinisten int jaer 1682.**

In drie delen wordt het ontstaan van Sauls naijver, zijn hulpeloze toevlucht bij de Pythonissa, zijn nederlaag en het offer dat David brengt door het doden van de Amaleciet, uitgebeeld.

Het onderhoud Saul, Samuel, Pythonissa is goed. Het onderschrift, van een andere hand : « **const verheught, Caudron** ». Wat erger is, volgt de nota : « **Gheregistreert by my guldebroeder van Camere vande H. maghet Catharina, den tweeden, derden ende andere daegsch van maent Septembris 1639 : J. van Hecke** ». Toen was Caudron 32 jaar oud en reeds procureur van de stad. Is hij ook de schrijver van het stuk ?

8. **Vertoog der Hoog helderlycke Roomsche daden uytgevrocht by Horatius Cocles, Caius Mutius SCHEVOLA ende manhaftige Clelia, toegezeyd aende vooredele Heren borgemeester, schepenen ende raden dezer stede ende lande van Aelst, op t'Aelster lauertonneel vertoogt door de Catharinisten 5 der Hoymaend 1688** ».

Vijf delen, 1800 verzen, waar het leeuwenaandeel heeft de daad van Schevola, die het kamp van Porsenna binnendringt om de koning te vermoorden, daar gevangen genomen wordt, doch de vrijheid herkrijgt door tussenkomst van 's konings zoon, nadat hij de onrechtvaardige houding van Tarquinus in haar ware gedaante en daglicht had gesteld, en mede Rome bevrijdt.

Vooral het slot van III, Mutius contra Arnunts, en het begin van IV, de gerechtszitting, zijn goed.

Naast de kamerspreuk « **amor vincit** », staat aan het slot ook de naam **G. Caudron** bijgetekend.

9. **CESAR's VALL, te vertoogen lesten der weymaend 1680.**

Vijf delen, waarvan alleen de eerste vier het drama weergeven. Het vijfde is een korte toog van het gevecht en de slotmonoloog van Brutus over drie bladzijden. Niet slechts de geest van Cesar, doch allegorische figuren, als Nijd, en de mythologische Alecto en Megaera, krijgen een rol. Tegenover nummer 4 valt deze tekst veel beknopter uit, vooral dan het vijfde deel. Het ene stuk is beslist een

aanpassing van het andere. De data kunnen hieromtrent al aanwijzing geven. Echter kan ook hier weer opnieuw de vraag worden gesteld wat het aandeel van Caudron blijft.

10. **SAUL's VALL tot DAVID's KLEMM te vertoogen op den sesten der hoymaendt 1682.** (8)

Het spel van David, dat onder nummer 7 vermeld wordt, blijkt hetzelfde stuk te zijn, in een oudere tekst. Zomin als bij het voorgaande staat hier een onderschrift (9).

11. **Het spel vande PASSIE, gespeeld te Aelst in 1680-1681.** Als onderschrift : « **amor vincit, g. Caudron** ».

Het is het stuk van Jacques de Conde, met een inleidende scene en enkele toevoegingen, alles samen ten belope van een vierhonderd verzen (10).

12. **ROSIMUNDA, Treurspel uijt het Latijn vanden Eerweerde ende gheleerden p. Zevecote Augi. int vlamsche overghestelt bij Guilliame Caudron, Dichtstellere der camere vande h. catharina tot Aelst.**

Alleen de titel werd ingeschreven.

IV, 13. **PASSIE CHRISTI,** een afzonderlijk handschrift, overigens van een zeer mooie hand, uit het jaar 1721.

Aan het slot komt de volledige bezetting voor uit de vertoning van 1721, en ook die uit de vertoningen van 1738 en van 1751 (11).

Deze tekst beantwoordt ook aan die van Jacques de Conde en kent tevens de aanpassing van 1681, waarvan hij de inleidende scene overneemt, mits verlenging van de, overigens woordelijk behouden verzen, en het weglaten van wat in 1681 ingeschoven werd.

Als we nu de volledige bundels handschriften van naderbij onderzoeken, blijkt algauw dat geen enkele ervan als Caudronhandschrift kan weerhouden blijven.

Niet alleen zijn de meeste teksten door verschillende handen afgeschreven, verscheidene op een datum die niet meer voor de dichter telt, doch bovendien kan geen enkel geschrift met het handschrift van Caudron, dat we uit het hierboven vermeld rekwest kennen, geïdentificeerd worden.

Herinneren we bovendien aan enkele kanttekeningen als voor **Alcamene,** dat uitdrukkelijk bijgewerkt heet door een liefhebber; dat **Cesar** en **David** telkens weer een bewerking ondergingen; dat er betrekkelijk weinig belang gehecht wordt aan de **dichtstellere en gelaurierde poeet,** zodat niet eens altijd zijn naam wordt vermeld, daarentegen slechts de spreuk van de kamer wordt aangegeven; dat ten slotte voor het Passiespel uitgemaakt kan heten dat Caudron hier niets meer dan een momentele aanpassing van heeft gemaakt, zoals

---

(8) Andere vertoningen van Saul in 1719, 1723 en twee in 1738. V. D'hondt, blzn 77-78.

(9) Volgens V. D'hondt, blz. 172, berust op het stadsarchief te Gent een handschrift van 28 pagina's van ditzelfde stuk.

(10) Zie onze verhandeling «Over Paas- en Passiespelen», hoofdstuk Caudron.

(11) Ibidem voor andere Passievoorstellingen te Aalst.

onze moderne regisseurs dat geredelijk doen, terwijl we niet eens mogen veronderstellen dat de nieuwe aanpassing, die in 1721 gebruikt werd, ook nog van Caudron zou zijn, dan durven we vooruitzetten dat het werk van Caudron zich beperkt tot aanpassing en vertaling, dat zijn factorschap, behalve dan voor zijn losse verzen, beperkt bleef tot spelleider, met de gevolgen van dien wat gebeurlijke wijzigingen van de gebruikte teksten zou betreffen.

Mag de oorspronkelijkheid van Caudrons werken dan ook al negatief uitvallen, het oordeel over zijn literaire betekenis moet uiteindelijk te zijnen gunste gewijzigd. Hij werd ten onrechte verguisd door het nageslacht, alhoewel hij ook niet de verdienstelijke zeventiende-eeuwer is die V. D'hondt ervan maken zou, — veel min de grote poëet, die zijn tijdgenoten in hem zagen. Wat hem echter moet toegegeven worden is zuiverheid van taal, een zekere snedigheid en woordentoevoer, die tot een vlotte lezing en een vrij vloeiend rederijkersvers aanleiding geven. Hij mist echter hogere vlucht en bezieling. Een geschoold volksdichter, door oefening knap, door kunde en belezenheid verzorgd en statig tot het deftige toe. Aalst en de Catharinisten hoeven hem niet te verwerpen, doch ze kunnen hogere roem inleggen met het **Passiespel,** waar weliswaar Caudron's naam aan verbonden is, doch dat bovenal een eigen stadse traditie zou kunnen vertegenwoordigen en het ook in onze tijd, mits enige opknapping, nog zeer goed zou doen. (12)

AALST. **Aloïs de Maeyer,** pr.

OUDE GESLACHTEN UIT HET LAND VAN AALST

Het Geslacht de Witte

Heemkunde is ook studie van de mensen die in een bepaalde streek gewoond hebben en, in dit verband, het navorsen van hun oorsprong, hun levensomstandigheden en de aaneenschakeling van de geslachten, die de tradities van een volk in stand hielden. Zulke studiën zijn nog van meer belang wanneer het gaat om families die, gedurende verschillende generaties, tot de leidende stand behoord hebben.

De reeks wordt hier ingezet met de stamboom van een geslacht **de Witte,** afkomstig uit het Waasland en in het Aalsterse gevestigd sedert omstreeks 1630, te onderscheiden van homonieme families, dikwijls van ongeveer gelijke maatschappelijke stand, die veel vroeger reeds in het Land van Aalst en het naburige Brabant autoch-

(12) Literatuur : De bundels op het stadsarchief te Aalst. — V. D'hondt : Geschiedenis van het tooneel te Aalst, 1908. — De Potter en Broeckaert : Geschiedenis van de stad Aalst, IV, 185-197. — Zuid-Nederlandsche schrijvers, Gent, 1900, v.v.

thoon blijken te zijn; ook niet aan te schakelen bij het gelijknamig Brugse patriciërsgeslacht, zoals men, in de 18e eeuw, met onrechtmatig overnemen van het wapen, heeft gedaan.

De hier beschreven de Witte's leverden, in de 17e en de 18e eeuw, een merkwaardig aantal meiers en griffiers, o.m. te Erpe en te Oordegem. Zij waren verwant met vele vooraanstaande families uit het Aalsterse.

de Witte

I. PIETER DE WITTE, × **Heylsoete Ysewijns,** dochter van Frans en Avezoete van Hese; hadden volgende kinderen (1) :

1. **Jan,** volgt; — 2. **Hendrik;** — 3. **Pieter;** — 4. **Michiel;** — 5. **Niklaas;** — 6. **Natalie,** × **Jan Stachijns.**

II. JAN DE WITTE, × 1. **N**...; 2. **Pauwelyne Gheerts,** dochter van Jan en Elisabeth Stroobants.

Uit het eerste huwelijk stammen vermoedelijk :

1. **Gillis,** volgt; — 2. **N**... × **Joos de Vos;** — 3. **N**... × **Lieven van Kersgaver;** — 4. **Symoen;**

uit het tweede (2) :

5. **Joos;** — 6. **Jan,** uitlandig in 1558, × **Lievyne Onghena** (3).

III. GILLIS DE WITTE, te Eksaarde, ° ca. 1500, † ca. 1550, × **Avezoete van de Putte;** van wie :

1. **Boudewijn,** cit. 1574, 1581, × **Lievyne Vossaert;** van wie afstammelingen; — 2. **N**... × **Joos de Maerschalck;** — 3. **Margriete,** × **Matteeus van de Putte;** — 4. **Paesschier,** volgt.

IV. PAESSCHIER DE WITTE, te Eksaarde, cit. 1581-1603, † ca. 1614; × 1. **Josyne van Langhevelde,** † 1574; 2. **N**... — Uit het eerste huwelijk stammen :

1. **Boudewijn,** volgt;

2. **Laureys,** vestigt zich te Sinaai, † aldaar 18-8-1650; × **Joanna van Grembergen,** van wie :

a. **Gillis,** ° ca. 1604, † Sinaai, 1-1-1673;

b. **Barbara,** ° ca. 1607, † Sinaai, 26-8-1667; × **Andries Zaman;**

c. **Laureys,** × Sinaai, 22-11-1633, **Elisabeth Haecx;**

d. **Cornelis,** † Sinaai, 24-9-1668, × Zaffelare, 20-11-1640, **Jacquemyne van Poucke,** dochter van Jan, burgemeester van Zaffelare; van wie afstammelingen te Sinaai;

e. **Joos,** × Sinaai, 30-4-1643, **Maria Saeis.**

Uit het tweede huwelijk :

3. **Margriete,** × 1. Eksaarde, 26-10-1612, **Cornelis Geldolf** of **Geldhof** z. Pieters, † 1-3-1625; 2. Ibid., 19-4-1627, **Jacques Ongena** z. Pieters, baljuw van Eksaarde;

---

(1) Hoofdcijnsboek van Boudelo in 't Land van Waas (Ann. C. arch. Waes. XV, 200).

(2) Ibid, 168.

(3) Griffie Eksaarde, nr. 148 (Rijksarchief Gent). Eventuële erfgenamen van Jan de Witte (uitlandig en zonder kinderen), in 1553 : Symoen en Joos de Witte; Lieven v. Kersgaver en Joos de Vos, causâ uxoris; Joos de Maerschalck en de kinderen van wijlen Gillis de Witte.

4. **Chaerles,** × **Beatrys Meuleman;** van wie (cit. Eksaarde 1624) :

a. **Janneken;** — b. **Lynken;** — c. **Laureys** (van wie afstammelingen); — d. **Maeyken.**

5. **Beatrijs,** × Eksaarde, 29-6-1614, **Jan van Damme** z. Joos.

6. **Cornelis,** schepen van Eksaarde 1622 × Ibid., 20-9-1614, **Margriete van Hollewinckel;** van wie (Staat van goederen; Eksaarde, 31-10-1673) :

a. **Paesschier,** × **Clara Dierkens** d. Daneels, te Eksaarde; van wie, een zoon **Jan;**

b. **Livyne,** † zonder nakomelingen;

c. **Beatrys,** × Eksaarde, 9-2-1638, **Jan van Peteghem** z. Pieters;

d. **Joos,** × **Beatrys van Damme** z. Gillis, van wie afstammelingen te Eksaarde;

e. **Maeyken,** × Eksaarde, 1642, **Pieter Geldolf** z. Pieters;

f. **Pieryne,** † zond. nakom.

7. **Olivier,** × Eksaarde, 24-11-1618, **Maria van Hollewinckel,** † 11-1-1669; van wie (Kaveling, Eksaarde, 15-5-1669) :

a. **Paesschier,** ° Lokeren, 28-12-1619, † Zaffelare, 17-4-1665, × Loochristi, 18-1-1650, **Kathelijne van Poucke** d. Jans, weduwe

Paesschier van Damme, † Zaf., 3-10-1684; van wie :

1. **Jacques,** ° Loochristi, 9-11-1650, † zonder nakomelingen ca. 1669;
2. **Maria,** ° Loochristi, 6-2-1653, × **Frans van Lare;**
3. **Barbara,** ° Loochristi, 7-10-1655, × Zeveneeken, 29-4-1682, **Jan Ongena.**

b. **Jacques,** ° Lokeren 14-2-1621 † jong;

c. **Cornelis,** ° Ibid., 24-3-1624;

d. **Gillis,** ° Ibid., 19-5-1626, † 11-9-1700, schepen van Eksaarde; × **Lauwerijntje Poppe** (4);

e. **Boudewijn,** ° Ibid., 26-11-1628;

f. **Pieter,** ° 1-4-1631, † 5-6-1659, z. nak.;

g. **Margriete,** ° Ibid., 4-2-1635, × Ibid., 17-4-1655, **Jacques Leyn;**

h. **Livyne,** ° Ibid., 4-11-1642, × Ibid., 15-3-1659, **Pauwel Zaman.**

V. BOUDEWIJN DE WITTE, te Eksaarde, × **Lauwerijntje Geldolf** (of Gheldof), dochter van Pieter, schepen van Eksaarde 1587, en... Onghena d. Jans, kleindochter van Pieter en Clausyne van Driessche. Hun kinderen waren (Kaveling, Eksaarde, 11-1-1661) :

1. **Jacques,** van wie een zoon : **Jan** fs Jacques;

2. **Jan,** volgt;

3. **Lauwereys,** te Zeveneeken, † 4-3-1662, × **Elisabeth van Poecke,** dochter Jans z. Jacob van Poecke, burgemeester van Zaffelare (5);

4. **Tanneken,** × **Jan van Doorselare,** te Eksaarde.

---

(4) Grafzerk in de kerk van Eksaarde, Epitaphier Wasien; Ann. C. arch. Waes, XIV 368.

(5) De drie dochters van de burgemeester Jan van Poecke, van Zaffelare, huwden elk een **de Witte,** die nochtans geen broers waren, maar eigenrechtzweers; een merkwaardig geval dat, aanvankelijk, de genealogische opzoekingen gemakkelijk op een dwaalspoor brengt !

VI. JAN DE WITTE (6), meier van Erpe en baljuw van de Baronnie Erpe, 1636-1676; geboren, denkelijk te Eksaarde, ca. 1605, † Erpe, 27-10-1676, begraven in Karmelietenkerk te Aalst; × Erpe, ca. 1635, **Maria Baeten,** † 27-7-1685, begraven bij haar man, dochter van Pieter, meier en baljuw van Erpe, 1611 († 1636) en Elisabeth Moens; kleindochter van Jan Baeten (schepen van Erpe 1565) en Maria de Haese, — en van Joos Moens (schepen en meier, 1589, van Erpe) en Margriete Breeckman; achterkleindochter van Pieter Baeten (fs Pieters) en Josine van den Steene (fa Christiaens), — Pieter de Haze (fs Goosen) en Beatrijs d'Hondt (fa Nicolaes), — Adriaen Moens (schepen van Erpe, zoon van Joos en Margriete de Bock) en Joanna Vrancx (dochter Henric en Beatrijs van Waes), — Goosen Breeckman en Kathelijne van Langenhove. — Hun kinderen waren :

1. **Boudewijn,** volgt;

2. **Josine,** ° Erpe, ca. 1637, † Moerbeke-Waas, 1671, × ca. 1660 Jonker **Maryn Wapenaert,** schildknaap, baljuw van Oordegem en Smetlede, † Oordegem, 24-2-1692, begraven aldaar in het koor van de kerk, zoon van Maryn Wapenaert (van Sinaai) en Clara Coolman; van wie :

a. Jonker **Jan-Maryn Wapenaert,** schildknaap, griffier van Overmere en Uitbergen, hoofdschepen van het Land van Dendermonde, 1707-1724; heer van Erpe, bij koop, bezegeld door keizer Karel VI op 1-10-1714, tot de adel verheven bij brieven van de zelfde keizer van 18-3-1720; ° Moerbeke-Waas, 3-7-1663, † Overmere, 31-1-1724, begraven te Erpe in het O. L. Vrouwkoor; × Gent, 13-3-1685, zijn nicht **Maria-Philippina Guens,** † 21-1-1736, begraven bij haar man te Erpe, dochter van Joos Guens en Elisabeth de Witte; van wie, o.a. :

Karel-Philips-Leopold-Balthasar de Waepenaert d'Erpe, ridder, heer van Erpe, licentiaat in de rechten, advocaat bij de Grote Raad te Mechelen, raad-pensionaris der stad Mechelen, daarna (1724) meester der rekwesten bij de

---

(6) Deze Jan de Witte, die de opgang naar een hogere sociale stand van zijn familie inzet, wordt voorgesteld, in stambomen die in de 18e eeuw in omloop kwamen, als zoon van **Jan de Witte,** raadsheer van Brugge in 1538, en **Cornelia de Baenst.** Ook **J. GAILLARD,** in zijn genealogie van het Brugse patriciërsgeslacht **de Witte** (Bruges et le Franc, V 66 en volgende) neemt klakkeloos deze dwaze vergissing over. Het opzet is duidelijk : aan de tot eer en aanzien gekomen de Witte's, in het Aalsterse, een meer schitterend voorgeslacht en een familiewapen bezorgen; eigenlijk een banale geschiedenis in de 18e eeuw. De lichtvaardigheid waarmede zulke aaneenschakeling gebeurde moge blijken uit de absurditeit onze meier van Erpe (die niet vóór 1600 kan geboren zijn) te laten doorgaan voor de zoon van een raadsheer van Brugge, die om het jaar 1480 het levenslicht aanschouwde. Er zouden, normaal, minstens drie generaties tussen beide moeten te vinden zijn ! — Dat Jan de Witte, meier van Erpe, wel de zoon was van Boudewijn, uit Eksaarde, blijkt ten overvloede uit de vaak voorkomende vermelding «Jan de Witte filius Boudewijns»; uit de naam van zijn oudste zoon : Boudewijn; uit het archief van Eksaarde, o.a. de kavelbrief van 11-1-1661 en andere akten van 1659 en 1661, waarin optreedt «Marynus Wapenaert, machtig bij procuratie van dheer Jan de Witte sijn schoonvader»; vooral uit het lijvig handboek van Jan de Witte zelf (Rijksarchief Gent, Erpe nr. 21), waarin hij zijn goederen beschrijft, o.a. een hofstede te Lokeren, verhuurd aan Jan van Doorselaere, «mijnen swaegher»; land te Lokeren en te Eksaarde, o.a. gelegen bij Eksaarde op St.-Gillisdriesch «vercregen van mijnen cosijn Jan de Witte fs Jacques». — Uit ditzelfde register leren wij dat Jan de Witte goederen bezat onder Aaigem, Aalst, Bambrugge, Borsbeke, Denderhoutem, Erondegem, Erpe, Impe, Lede, Mere, Nieuwerkerken, Ottergem, Schellebelle, Serskamp, Vlekkem, Vlierzele, Wanzele en Zonnegem. Een zeer vermogend man !

Grote Raad, ° Overmere, 6-1-1691, † Sinaai, 14-9-1735, begraven te Erpe; × Gent, 17-5-1717, zijn nicht **Maria-Joanna Elbo,** dochter van Jan, tresorier der stad Gent, en Joanna-Catharina Guens; van wie o.a.:

Jan-Philips-Karel de Waepenaert d'Erpe, ridder, laatste heer van Erpe, licentiaat in de rechten, advocaat, daarna (1750) procureur-generaal bij de Grote Raad van Mechelen, lid van de Raad van State (1794), ° Mechelen, 1-10-1719, † Mechelen, 16-3-1797, begraven te Erpe; × Antwerpen, 7-8-1744, **Angeline-Jacqueline van Praet,** † 2-3-1797.

b. Jonker **Karel-Philips Wapenaert,** schildknaap, rentmeester van de Prins van Massemen-Izegem, ° Moerbeke, 24-4-1664, † Oordegem, 22-6-1718, begraven aldaar in het hoogkoor; × Aalst, 2-6-1708, **Joanna-Catharina Vleminckx;** dochter van Frans en van Clara Wijnants, † Oordegem, 2-9-1715; van wie afstammen de takken de Waepenaert de Kerrebrouck en de Waepenaert de Termiddelerpen.

3. **Maria,** † Aalst 4-11-1699, × **Joos van Waesberghe,** advocaat bij de Raad van Vlaanderen en griffier van de Stad en het Land van Aalst, † zonder nakomelingschap.

4. **Elisabeth,** † Aalst, 30-1-1689; × 1, (Aalst, 1659), **Joos Guens;** 2. **Franchoys de Smet;** uit het eerste huwelijk stammen:

a. **Jacobus-Philippus Guens,** koopman te Aalst, ° Aalst, 23-1-1660, † zonder nakom.; × **Clara Wijnants,** weduwe Frans Vleminckx;

b. **Joanna-Catharina Guens,** × **Jan Elbo,** tresorier van de stad Gent;

c. **Maria-Philippina Guens,** ° Aalst 1665, † Overmere, 29-1-1736, × Gent (St. Baafs), 18-3-1685, Jonker **Jan-Maryn Wapenaert** voornoemd;

d. **Anna-Theresia Guens,** ° Aalst 1667, × **Benoit de Grave,** griffier van Lede, Impe en Hofstade, weduwnaar van Anna-Ther.-Franc. Sporckmans;

e. **Jan-Laureis Guens,** † zonder nakomelingen.

5. **Laureis,** licentiaat in de rechten, griffier van Erpe, † 16-12-1681, begraven in de Karmelietenkerk te Aalst; × **Anna-Theresia Beeckman;** zonder nakomelingschap;

6. **Jan,** licentiaat in de rechten, eerst meier en baljuw van Erpe, daarna ontvanger van het Land van Aalst; ° Erpe, ca. 1640, † Aalst, 9-11-1695, bijgezet in de Karmelietenkerk te Aalst; × 1. **Petronella de la Mars,** dochter van Karel en van Josine Carité, † 13-7-1688; 2. **Joanna-Maria Beeckman,** † 1-2-1700; uit het eerste huwelijk stammen:

a. **Jan-Karel de Witte,** priester, Guillelmiet te Aalst, ° Erpe, 1669, † Aalst, 1718;

b. **Pieter-Frans de Witte,** ° Erpe, 1674, † 21-7-1701; × 26-12-1693, **Maria-Joanna de Haleyns,** dochter van Hendrik en van Maria-Carolina Govaert; zij hertrouwde met Macharis Bertrand en † 18-5-1709; hun kinderen waren:

1. **Isabella-Theresia,** ° 28-9-1696, † kind;
2. **Joanna-Maria-Carolina,** ° 14-2-1699, × **Frans Rentiers;**
3. **Antoon-Frans-Laureis,** ° 1-6-1701, monnik te Groenendaal.

c. **Petronella-Francisca,** ° Erpe, 1676, † Waasten, 26-9-1705; × Jonker **Dominique-François-Simon de la Haye,** heer van la Potterie, hoogbaljuw van Waasten; van wie:

Françoise-Petronille de la Haye, † 5-12-1712.

d. **Maria-Anna** ° 1681; × **Ambrosius de Grave,** te Erpe; van wie:

1. **Jacques de Grave,** griffier van Wetteren;
2. **Isabella-Theresia de Grave,** × Frans-Joseph de Cock;
3. **Maria-Anna,** begijn; — 4. **Kathelijne,** begijn.

e. **Anna-Jacquelijne,** ° 1684, × **Frans-Benoit Dierickx,** te Mechelen; van wie :

1. **Maria-Theresia;** — en 2. **Isabella-Catharina Dierickx.**

VII. BOUDEWIJN DE WITTE, kapitein in dienst van de koning van Spanje, ° Erpe, ca. 1635, † Nieuwerkerken, ca. 1670; × 1. **Philippina van Vaernewijck** (onechte dochter van Philips-Theodoor van Vaernewijck, geheten van Gent, en van Petronella Schoenmakers), † Nieuwerkerken, 28-10-1660; 2. **Maria Sprangers.** Hij liet twee kinderen na uit het eerste huwelijk (7) :

1. **Jan-Laureis,** volgt; — 2. **Frans-Louis,** † jong.

VIII. JAN-LAUREIS DE WITTE, ° Nieuwerkerken, 15-6-1660, † ibid., 19-3-1700; × 1. **Albertina van den Berghe,** dochter van Arnoud; 2. **Joanna-Francisca Verlinden,** dochter van Frans en Barbara Limnander; 3. (23-5-1694) **Joanna-Susanna Meeckx,** † Nieuwerkerken, 20-1-1709. Hij liet na, uit het eerste huwelijk :

1. **Jan-Maryn,** meier en baljuw van Erpe, ° Nieuwerkerken, 17-3-1681; × **Maria-Livina de Clerck** (die hertrouwde met Jan-Lieven Anné);

2. **Joanna-Maria,** ° Nieuwerkerken, 1682; × **Pieter de Caesmaecker,** advokaat bij de Raad van Vlaanderen; van wie een enige dochter

Joanna-Catharina de Caesmaecker, × ... **Elbo,** te Gent, † z. nak.;

3. **Maria-Philippina,** ° ibid., 1683, † z. nak.;

4. **Pieter-Jozef,** volgt;

Uit het derde huwelijk :

5. **Francisca-Joanna,** × **Jan Verwee,** procureur te Gent; van wie :
   a. **Maria Verwee,** × **Jan van Westhuysen;**
   b. **Catharina Verwee.**

6. **Frans-Hyacinth,** † Erpe, 2-7-1710, z. nak.;

7. **Karel-Philips,** kapitein in dienst van Karel VI, daarna baljuw van Lede, Hofstade en Impe, ° Nieuwerkerken, 11-4-1694, † Oordegem, 3-4-1731, begraven in de kerk aldaar (8).

IX. PIETER-JOZEF DE WITTE, griffier van Meerbeke, daarna baljuw van Oordegem (1717), ° Nieuwerkerken, 18-3-1686, † Oordegem, begraven aldaar in de kerk; × Meerbeke, 20-4-1708, **Norbertine-Caroline de Regnaucourt,** dochter van Robert en van Barbara van Hecke, ° Meerbeke, 19-4-1683, † Oordegem, 26-6-1777. Zij lieten na :

1. **Jan-Baptist,** volgt;

2. **Maximiliaan-Robert-Joseph,** priester te Ninove (abdij ?), ° Oordegem, 22-11-1718, † ibid., 23-1-1764, begraven in de kerk.

X. JAN-BAPTIST DE WITTE, baljuw van Oordegem, griffier van Massemen en Westrem, † 9-7-1759, begraven in de kerk te Oordegem; × **Anna-Maria de Clerck,** † Oordegem, 2-10-1768. Van wie :

XI. KAREL-NORBERT-GERAARD-JULIAAN DE WITTE, laatste baljuw van Oordegem, ° aldaar 23-10-1740; × 1. **Maria Peeters,** weduwe van den Steen, uit Middelburg; 2. **Maria van Uytvangh.**

---

(7) Over die kinderen was voogd hun grootvader, Jan de Witte, meier van Erpe. In zijn reeds vermeld handboek (Rijksarchief Gent, Erpe nr. 21) vindt men rekeningen en nota's betreffende zijn voogdijschap, o.a. uitgaven voor zijn kleinzoon Jan-Laureys, die eigenaardige inlichtingen verschaffen over de opvoeding van een jongen van goeden huize, in Vlaanderen, in de 17e eeuw. Wij leren er uit dat hij enige maanden op pension gesteld werd bij een priester te Lessen, om Frans te leren, en ook dat 27 st. betaald werd aan de «speleman» die hem leren dansen heeft.

(8) Van deze Karel-Philips of van zijn broeder Jan-Maryn, zijn de volgende kinderen : **Karel de Witte,** te Zottegem, en **Maria de Witte,** × **Pieter Pireyns,** te Dendermonde, vermeld met de afstammelingen van Pieter-Jozef en met de Verwee's, als gerechtigde erfgenamen, over de moederlijke zijde, van hun nicht Joanna-Catharina de Caesmaecker (1729).

Tot hun afstamming behoorden, o.a., **Joseph de Witte,** voorzitter van de Rechtbank van Dendermonde, † 10-4-1855; en **Karel de Witte,** lid van de Provinciale Raad van Oost-Vlaanderen, † 28-4-1860.

Het is ons niet bekend of thans nog naamdragers van dit geslacht leven.

* * *

Het wapen van deze familie **de Witte,** zoals het, in de 18e eeuw afgebeeld staat op grafzerken en kwartierstaten (vooral van de familie de Waepenaert) is als volgt: **in zavel een keper van goud, vergezeld van drie eieren van zilver.** Dit is het bekende wapen van de Brugse de Witte's. Aangezien nu de de Witte's van Erpe-Nieuwerkerken-Oordegem uit Eksaarde stammen, zoals wij aangetoond hebben, staan we hier voor een blijkbare usurpatie van wapens. Wij moeten het geval niet al te streng beoordelen: het was gangbare munt in die tijden en de wapenherauten, die op zulke misbruiken moesten waken, waren de eersten om de ogen te luiken; zij lieten zich trouwens gemakkelijk omkopen om de nodige attestaties en desnoods de vervalste dokumenten er bij af te leveren. Wij vermoeden dat het Jonker Jan Wapenaert was, in 1720 tot de adelstand verheven, die een wapen voor zijn moeder, Josine de Witte, best kon gebruiken. De onbeholpen genealogische aanschakeling, waarop wij in voetnota 6 gewezen hebben, moest dan volgen.

Er is ons geen traditie bekend van een familiewapen bij de de Witte's van Eksaarde. Zij waren, in die streek, reeds gevestigd in de 13e eeuw, zodat men hoog zou moeten opklimmen om een verbinding met de Brugse de Witte's te vinden. Wij treffen inderdaad, in een cijnsboek van St-Baafsabdij van 1295 (Rijksarchief Gent, Fonds St. Baafs, nr. 31) de namen aan van de kinderen van een Boudewijn de Witte, te Lokeren (Eksaarde paalt aan die stad): **Liberi Balduini Witten: Boidin, Michael, Petrus, Elysabeth, Sibelia, Alicia.** In het Rentenboek van Wolfsdonk, anno 1368 (zelfde fonds, nr. 51) vinden wij, te Lokeren: **Michiel Witte Boidijns zone, Lysbette Michiels Witten dochtere, Alise Witten Boidijns zoene dochtere, Pieter Witte.**

De vraag kan gesteld worden of de Brugse de Witte's niet van Lokeren of Eksaarde kwamen. Dat is niet uitgesloten, zelfs best mogelijk, aangezien Brugge in die tijden zeer vele inwijkelingen uit alle streken van Vlaanderen en elders opnam. De bekende lijn van het Brugse patriciërsgeslacht loopt tot het midden van de 14e eeuw (Jan de Witte, geboren ca. 1350, × Kathelijne van Wettere). Er is echter een oudere de Witte aldaar bekend. Een **Boidin de Witte** treedt er op, samen met **Heinrec here van Elewoutsdike, ruddere, Clais** en **Willem de Langhe,** als scheidsrechters in een betwisting rakende de abdij Affligem, «in Sente Lucas avonde 1318»; zijn zegel hangt aan het stuk en wordt beschreven, door de Raad (Sceaux armoriés, 271) als volgt: **een keper vergezeld van drie schelpen.** Dit zal wel het wapen zijn, zoals de Brugse de Witte's het later voerden (de drie schelpen verbeelden ongetwijfeld de drie eieren, op een zegel is dat niet te onderscheiden). Deze **Boidin de Witte** van 1318 moet beschouwd worden als een voorzaat van de Brugse de Witte's en een man van een zeker aanzien, vermits hij als scheidsrechter verkozen wordt. Chronologisch kan hij de Boidin de Witte zijn van 1295, oudste zoon van een Lokers homoniem. Mocht dit juist blijken te zijn (maar hoe het te bewijzen?), dan is alles in orde met het wapen der Aalsterse de Witte's. De «usurpatie» wordt dan, bij een gelukkig toeval, een juiste treffer; maar het bedrieglijk opzet van de genealogist blijft niettemin bestaan, ten bewijze de verzonnen genealogie.

Voorbeelden trekken, zegt men. In de 18e eeuw had een ander geslacht **de Witte,** in Brabant, niet ver van Aalst, zich naar omhoog gewerkt. Van ca. 1675 tot op het einde van het Oud Regime waren vier generaties uit dit geslacht, van vader op zoon, griffiers van Affligem. Deze de Witte's waren afkomstig van Strijtem en Borchtlombeek, waar men hun voorzaten reeds aantreft in de 12e eeuw (wel een der oudste geslachten van de streek!): 1151 **Walterus Albus et filii ejus Onulfus et Walterus** (9); 1295 **Johannes, Nicholaus,**

(9) E. Soens, Het Hof van Kattem, in Eigen Schoon & De Brabander, XVII (1934); A. Wauters, Hist. Env. Brux., I 282.

Walterus et Egidius, filii Soikini Albi (10). Wederom : er is ons geen traditie bekend van een familiewapen van dit geslacht, al moet er ongetwijfeld een bestaan hebben. Nochtans zien we de griffiers van Affligem eenvoudigweg het wapen overnemen van hun naamgenoten van over de Dender, mits een kleine wijziging : de keper is verkort en de eieren gelijken meer op bezanten, maar de kleuren zijn dezelfde. Aldus op de zegels van Jan-Baptist de Witte (11) en zijn zoon Benedictus-Emmanuel. De matrijs van dit laatste was, korte tijd geleden, nog bewaard bij wijlen Kamiel de Witte, burgemeester van Hekelgem.

Een zo algemene naam als **de Witte** kon op verschillende plaatsen ontstaan en aldus de familienaam worden van geslachten die met elkaar geen verwantschap hebben. In het Land van Aalst waren er trouwens, in de 17e-18e eeuw, nog vele andere de Witte's, die met de hierboven behandelde op geen manier te verbinden zijn. Wij vermelden er hier enkele :

Te St-Lievens-Houtem : In 1624 verkopen **Lauwereys, Pieter** en **Josyne de Witte** (weduwe **Amand van den Dijcke**) samen een hofstede, genaamd «Molenhuys», gelegen aan de plaats te St-Lievens-Houtem en op hen verstorven van hun vader, **Pieter de Witte** «de oude», aan **Marie 'sWitten,** denkelijk hun zuster, en **Joos de Clerck** fs Pieters, haar man. De voornoemde **Lauwereys** had, van zijn eerste vrouw, **Maeyken de Medts** (dochter van Jacques, burgemeester van St.-Lievens-Houtem, en Elisabeth Focquet) de volgende kinderen : **Pieter, Jan** (× 13-1-1650, **Francyntken Derts**), **Jacques** (× 29-11-1648, **Anna Dervalle**) en **Maeyken** (° 23-11-1623); — van zijn tweede vrouw, **Adriana Verniers : Jenneken** (× 13-1-1650, **Jan Dooreman**).

De voornoemde **Pieter de Witte** was baljuw van St-Lievens-Houtem (1609, 1624), en misschien de vader van **Antoon de Witte,** die griffier was van St.-Lievens-Houtem en van de Vierschaar van St.-Pietersabdij (Gent) te Letterhoutem (1649, 1666) en baljuw van Oombergen (1661).

Deze stam is in de 16e eeuw reeds gevestigd te St-Lievens-Houtem ; een **Lauwereys de Witte fs Adriaens,** gehuwd met **Lucretia Scherens fa Jans,** aldaar wonende, werden in 1554 opgenomen als buitenpoorters van Aalst (Rijksarchief Gent, Kastelnij Aalst nr 2039). Uit hetzelfde register noteerden we nog :

Te Borsbeke : 1556, **Jan de Witte fs Stevens** × **Josyne Beerrens fa Mertens;** en 1560 **Hendrick de Witte fs Stevens.**

Te Eichem : 1558, **Charles de Witte fs Mattheus** × **Vijve van Branteghem fa Cornelis.**

Te Woubrechtegem : 1565, **Adriaen de Witte fs Bertelmeeus** × **Pieryne van den Moortgate fa Joos;** 1594, **Segher de Witte fs Bartholomeus** × **Josyne Ysenbaerts.** — Hier ook leefde, in de 17e eeuw, een de Witte-stam voort, zoals blijkt uit het Leenboek ten Berge, te Woubrechtegem, eigendom van de abdij Ninove (Rijksarchief Gent, Fonds Ninove nr. 121) : (1650) **Adriaen de Witte fs Bartholomeus** houdt een achterleen, bij versterfte van zijn vader; na hem : (1669) **Pieter de Witte fs Adriaens.**

Het is mogelijk dat enkele van deze stammen vertakkingen zouden zijn van de Brabantse de Witte's uit Strijtem, evenals deze van Ninove **(Peeter de Witte,** apotheker aldaar, cit. 1683, zoon van «dheer» **Mattheus** en Joufr. **Joanna Fransman),** Meerbeke **(Lucas de Witte** × 1634 **Jenneken Stevens,** ouders van **Engelbert de Witte,** die zich te Hove in Henegouwen vestigde en er een talrijk nageslacht won) en Aalst **(Marcus de Witte** × **Beatrys Cools,** begin 17e eeuw). Wij laten die voorlopig onverlet en hopen die elders te behandelen, bij een stamboom der Brabantse de Witte's.

Intussen houden wij ons aanbevolen voor mogelijke verbeteringen en aanvullingen.

LAKEN. **Jan Lindemans.**

---

(10) Cijnsboek van St. Baafs, Rijksarch. Gent, Fonds St. Baafs, nr. 31.
(11) Rijksarch. Brussel, Kerkelijk Archief, nr. 20234. — Oorkonde van 1755.

"DE SYNTAXIS VAN HET AALSTERS DIALECT„

Dit werk van de jonge Aalsterse Germanist Frits van Acker, uitgegeven door de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie (Vlaamse afdeling), Nr 4, Drukkerij George Michiels N.V., Tongeren, 1948, wil een aanvulling zijn van Ph. Colinet's «Het Dialect van Aalst, eene phonetisch-historische studie», Leuvensche Bijdragen, I (1896).

De inleiding omschrijft het begrip «syntaxis» als leer van de zin en der woordverbindingen, dit om de éénwoordige volzin (bv. «ga !») en de niet door de zinsfunctie bepaalde woordverbindingen te omvatten.

Stelselmatig worden achtereenvolgens met een o.i., waar het om algemeen bekende, niet betwiste begrippen gaat, overbodige bepaling van elke spraakkundige term, grondig en volledig de enkelvoudige zin, de woordverbindingen in de enkelvoudige zin, de aaneenschakeling in de enkelvoudige zin, de woordorde in de enkelvoudige zin en de samengestelde zin behandeld.

Dat een «stuurman aan wal» het met bijzonderheden soms niet eens is spreekt wel vanzelf.

I. In «**de enkelvoudige zin**» gaat het eerst over het gezegde :

a. het werkwoord, met tijden, modaliteiten, aspecten, actief-passief.

Waar bij de studie der tijden de infinitief, alleen ter aanduiding van het heden, vermeld wordt (en ik lopen man !), dient aangestipt dat die noemvorm evengoed verleden en toekomst kan aanduiden, naar gelang de samenhang.

Bij de modaliteit bevel is «ge moet dat doen» geen uiting van een bevel, maar wel een mededeling ervan, terwijl «gij hebt hier te zwijgen» hoogstens als onrechtstreeks bevel kan gelden.

De voorwaarde wordt volgens de h. V.A. ook uitgedrukt door (wij zetten de klanken over in het Alg. Nl.) zinnen als : «gaat daar eens, ge zult wat zien» en «vijf frank en ge hebt het» en zelfs «ge moest eens... dan zoudt ge», die ontegensprekelijk benevens de mogelijke voorwaarde een aansporing bevatten. De voorwaarde hoort trouwens thuis in de samengestelde zin, net als de toegeving.

Een zin als «ik zou dat wel willen doen» is o.i. de mededeling van een wens, geen wenszin.

«Zouden ze wel zo stom zijn» blijft vraagzin en is geen zuivere «dubitatief».

Actief-passief : o.i. vergt «'t zijt gij die ze roepen» in het A.Nl. geen passief, evenmin als «ze (= men) hebben daar gedanst».

b. koppelwerkwoord en naamwoordelijk gezegde.

Volgt dan het onderwerp (werkelijk en schijnbaar).

II. **De woordverbindingen in de enkelvoudige zin.**

A. Verbindingen met zelfstandig naamwoord.

Naamwoord + adjectief «een nijge fout» noemt V.A. niet meer voelen van verschil tussen adj. en bijwoord : «nijg» is echter eenvoudig adjectief geworden.

Zelfst. nw. + zelfst. nw. «pijn hare kop» (...in hare kop) kan wel fonetisch juist zijn, maar fonologisch zit het begrip «in» wel degelijk versmolten met de «n» van pijn, is het dus aanwezig.

B. Verbindingen met zelfstandig voornaamwoord.

C. Verbindingen met bijvoeglijk naamwoord.

Bv. bijv. nw, + bijwoord, waar in «een hele schone café» «hele» door de Aalstenaar wel als bepaling bij «schone», dus als bijwoord, aangevoeld wordt. Het in bepaalde gevallen verbogen bijwoord is geen uitzondering in de taalkunde !

D. De verbindingen van het bijwoord.

E. Verbindingen met de persoonsvorm van het werkwoord

a. nominatief; niet-overeenstemming in getal : «komt dat **(twee** broden) hier van op den hoek ? » — « onze tien frank is op ». In beide gevallen is het onderwerp wél enkelvoud : verzamelbegrippen.

b. accusatief enz.

Bij de voorzetselopsomming zijn bepaalde betekenissen vergeten : bv. voor «tegen» worden alleen plaats en tijd opgegeven; vgl. echter «hij heeft iets tegen hem» — «hij kan tegen hem lopen».

Bij de ontkenning werd «'k **en** doen» vergeten, als door «en» alleen de ontkenning uitdrukkend.

III. **De aaneenschakeling in de enkelvoudige zin;** naast elkaar, maar elkaar niet bepalende woorden : verbonden door en, maar enz.

IV. **De woordorde in de enkelvoudige zin**

a. mededelende zin. In «Puck, die boegeert niet» begrijpen we niet dat Puck een «substantief» is, dat «een bepaling is van een praedicaat», evenmin als we aannemen dat «nu speelt Karel toch goed, hé» een vraagzin is in mededelende vorm. Het is een mededelende (uitroep-) zin, die bevestiging verlangt.

b. vraagzin. In «komt ge æ», kan «æ» niet weergegeven worden door het A.Nl. «he» (= nietwaar); het is een vraagpartikel dat in het Nederl. niet kan weergegeven worden en met «he» niets te maken heeft.

V. **De samengestelde zin.**

A. Onderschikking.

1. Bijwoordelijke bijzinnen : «zijt ge braaf, dan lachen ze met u», voorwaardelijke bijzin; of die echter oorspronkelijk een vraagzin is, achten we onbewezen : vormgelijkheid zegt niets.

2. Substantieve bijzinnen : in «lopen, zeg ik u» is lopen wel degelijk lijdend voorwerp en «zeg ik u» hoofdzin, zij het met verbleekte betekenis; het is niet uistluitend versterking en zelfs een versterking kan een hoofdzin zijn.

3. Bijvoeglijke zinnen : hoeven niet noodzakelijk een substantief of pronomen van de hoofdzin te bepalen : «**ik** zeg, dat ik een **man** gezien heb, **die niet kon spreken**» is wel mogelijk in het Aalsters.

In «al **wie** dat trouwt...» is «dat» betrekkelijk voornaamwoord en «wie» aanwijzend, vgl. Alg. Nederl. «degene die».

B. Nevenschikking : met of zonder voegwoord.

Uit dit wellicht wat te «muggenzifterig» overzicht blijkt reeds duidelijk hoe ernstig de h. V.A. zijn werk heeft aangepakt; de betwistingen betreffen trouwens hoofdzakelijk dingen die verband houden met de algemene taalkunde, niet met het Aalsters als dusdanig.

Het spijt ons echter dat de h. van Acker, hoewel zulks volledig zijn recht was, het Aalsters op zichzelf heeft bestudeerd, zonder op de overeenkomsten en de verschillen met het A.Nl. (in het A.Nl. ontbrekende mogelijkheden van het Aalsters en omgekeerd) de nadruk te leggen : de overgrote meerderheid der vb. verschillen van het A.Nl. slechts fonetisch, lexicologisch en soms door het gebruikte woord, echter niet syntactisch; dat hij verder, vooral in de terminologie, zijn best heeft gedaan een Nl. te schrijven met zo weinig mogelijk Nl. woorden — een wetenschappelijke mode trouwens —, wat hem sommige termen in een betekenis deed gebruiken die ze niet of slechts zelden hebben : «formeel», dat meestal «stellig» betekent, dus minder past voor «formeel onderwerp» (schijn- of voorlopig onderwerp), «discongruent», dat niet gelijk staat met niet-overeenstemmend» enz., nog daargelaten dat de ganse terminologie het werk ontoegankelijk maakt voor niet-filologen.

De fonetische weergave van de A.Nl. tweeklank «ij» in het Aalsters schijnt mij o.a. onnauwkeurig; hiervoor kan alleen de fonoplaat helpen. De scheiding van woorden of woordgroepen in de fonetische weergave lijkt willekeurig. Nochtans zijn er slechts twee mogelijkheden : 1. volledig fonetisch :

aanéénschrijven, wat aanéén uitgesproken wordt en dat betreft soms ganse zinnen; 2. logisch: wat door de dialektspreker als «ander» woord gevoeld wordt afzonderlijk schrijven, dan schrijft men «waart toch» in twee woorden, niettegenstaande er fonetisch één t is en wordt 'k en 't afzonderlijk geschreven, ook al begint het volgend woord met k of t.

Deze enkele opmerkingen nopens bijzonderheden nemen niet weg dat we staan vóór een werk dat getuigt van grondige studie, nauwgezetheid in de uitwerking en scherpe waarneming. Bovendien is het behandelen der woordvoeging een nieuwigheid, die de schrijver voor de moeilijke taak stelt vóór te gaan om het anderen gemakkelijker te maken. Het werk van de h. van Acker zal een grote hulp zijn voor allen die zich bezighouden met de afdeling «woordvoeging» in de dialektstudie.

HERDERSEM. **Pieter Boel.**

Onze Bibliografie

30. **ALGEMEEN. — Dom Cyprianus Coppens, O.S.B., Een lijst van Affligemse monniken uit de Catalogus Monachorum van Dom Beda Regaus.** — Affligemensia (Affligem), afl. 6, Maart '49, bl. 135-148.
Vanaf de stichting der abdij tot 1806. Drie paters van Affligem werden abt te Eename: Gerardus de Koninck (1491), Otto van Haeften (1524) en Gerardus Cannaert (1556). De alfabetische lijst, met verscheidene biografische inlichtingen, bevat vele namen uit het Land van Aalst, vooral uit de steden Aalst en Geraardsbergen, maar ook uit Hemelveerdegem, Lede, Liedekerke, Meerbeke, Meldert, Mespelare, Moorsel, Nederbrakel, Ninove, Okegem, Ronse, Schorisse, Smeerebbe, Steenhuize, Welle, Wieze, Zottegem, Yghem (?).

31. **ALGEMEEN. — Drs. L. de Smet, De bevolking in de streek van Zottegem van 1930 tot 1947.** — Cultureel Nieuws (Zottegem), nr. 15, Maart-April '49, blz. 4-5.
Zelfde opzet en ongeveer dezelfde besluiten als die van de h. van Lul, in dit nummer. Nog een ander gedeelte van het Land van Aalst, nl. in het huidige arr. Oudenaarde, wordt ook behandeld.

32. **DENDERVALLEI. — L'industrie allumettière belge indépendante est en danger.** — La Libre Belgique (Brussel), 4 en 5 Mei '49.
Rijk gedokumenteerde bijdrage over het verval van de lucifernijverheid in de Dendervallei, wegens de dodende praktijken van de Zweedse Kreugertrust. Na de eerste wereldoorlog waren er in de Denderstreek 13 welvarende luciferfabrieken, met 8.000 tewerkgestelden. Thans zijn er, behalve de ondernemingen van de trust — in België vertegenwoordigd door de Union Allumettière — nog één zelfstandige onderneming te Ninove en één te Geraardsbergen. In het geheel verleent de lucifernijverheid nog werk aan amper 1.000 man.
« Il est utile de rappeler ici le sort de l'industrie belge du fil. Egalement concentrée dans la vallée de la Dendre, elle était florissante au lendemain de la première guerre mondiale. Par des méthodes identiques à celles qui ont été et sont encore employées à l'égard des firmes allumettières indépendantes, cette industrie s'est vu complètement absorber par un trust anglais. Elle a maintenant complètement disparu: la dernière usine a fermé ses portes il y a quelques semaines à peine ».

33. **EREMBODEGEM.** — In het parochieblad van deze gemeente, «O.L.Vr. Hemelvaart», verschijnt wekelijks, op de eerste bladzijde, ongeveer een kolom « **Onze gemeente in vroeger tijd** », van de hand van onze medewerker **E.H. V. Gaublomme.** Het nummer van 8 Mei bracht reeds het 19e artikel, zodat de reeks met de vierde jaargang begonnen is.
Degelijke vulgarisatie, naar de oorspronkelijke bronnen bewerkt.

34. **GERAARDSBERGEN. — Dr. Cyriel de Baere, De deelneming der Brusselse**

rederijkers aan rhetoricale feesten en wedstrijden. — Eigen Schoon en De Brabander, jg. XXXI, 1948, nr. 2, bl. 56.
« De Corenbloem » nam deel aan het « haechspel » te G'bergen, in 1548.

35. **GERAARDSBERGEN.** — Zie Ninove, nr. 40.
Grootse ruiterijrevue in de weiden tussen deze stad, Idegem en Schendelbeke, op 20 Mei 1815. Bl. 339-341.

36. **HOFSTADE. — S.J. de Laet, Romeinse oudheden gevonden te Hofstade bij Aalst (O.Vl.)** — Overdruk uit «L'Antiquité Classique». Deel XVI, 1947, nr. 2. — Brussel, 1948. — Blz. 287 tot 306, met 11 buitentekstplaten; 16 × 24 cm.
Beknopte geschiedenis der opgravingen door E.H. de Brouwer en landbouwer G. van Gijseghem (1946-7), op blzn 287 en 306. Op de overige blzn uitvoerige, streng wetenschappelijke beschrijving der vondsten. Nergens in België werd een zo grote hoeveelheid Romeins vaatwerk uit een zo kleine oppervlakte opgegraven. Alles dagtekent van het laatste kwart der 1e eeuw en van de eerste jaren der 2e.
Aarden vaatwerk : terra-sigillata (reliefsigillata vooral, ook onversierde). Stamt hoofdzakelijk uit Zuid-Gallië, vooral La Graufesenque, en is Flavisch en meer bepaald Domitiaans (81-96).
« Belgische waar » : zeer veel terra-nigra, vooral borden en urntjes.
« Gevernist » aarden vaatwerk en gebronsd aardewerk; aardewerk met bijzondere vorm (druiventros) en gewoon aardewerk.
Verder wat glazen vaatwerk, terra-cottabeeldjes, ijzeren voorwerpen, o.m. een zwaard, en bronzen mantelspelden.
De juiste betekenis der zonderlinge vondst kan alleen door systematische opgravingen ter plaatse en in de omgeving ontdekt worden.
Voortreffelijke bijdrage, die o.m. een sterke hulde insluit aan het belangloos en echt-wetenschappelijk optreden van onze medewerker E.H. Jozef de Brouwer.

37. **LIEDEKERKE. — A. Verbouwe, Iconografie van Vlaams-Brabant. III. Kanton Assche.** — Eigen Schoon en De Brabander, jg. XXXI, 1948, nr 10, bl. 356-7.
Drie figuratieve kaarten, uit 1744 en 1766; tekeningen uit 1887 (de brand van 28 Augustus).

38. **NINOVE.** — Zie Liedekerke, nr. 37.
De figuratieve kaarten betreffen goederen der abdij.

39. **NINOVE. — De nieuwe « Confraternitas » of gebedsvereniging van de Norbertijnerabdij St. Cornelius en Cyprianus te Ninove met de abdij Affligem (1681).** — Affligemensia (Affligem), afl. 6, Maart '49, bl. III-IV van de omslag.
Het eeuwfeest van deze treffende verbroedering werd plechtig gevierd in 1781.
Een eerste Confraternitas met Ninove werd aangegaan op het einde van de 14e eeuw.

40. **NINOVE. — Dr. Marcel Cordemans, Kapitein Mercer zit te Ninove aan tafel met Bluecher en Wellington.** — Eigen Schoon en De Brabander, jg. XXXI, 1948, nr 10, bl. 337-338 en 342.
Naast bijzonderheden over het voorspel van de slag bij Waterlo, volgens het dagboek van de Engelse kapitein Cavalié Mercer, bevat deze bijdrage gegevens en een rijke bibliografie over de Norbertijner abdij te Ninove.

41. **RONSE. — Dr. Jan van Es, Beknopte inventaris van het Ronsese stadsarchief.** — Gestencilde brochure van 19 bladen, 21,5 × 33 cm., met witte schutbladen, zonder titel, noch auteursnaam, noch datum.
Het archief van het Oud Regiem bevat : historische nota's (nr 1), de archieven van het magistraat (nrs 2-131), van de schepenkamers (nrs 132-393), van de Wezerije (nrs 394-488), van het Leenhof (489-493); dan volgt het archief van het Nieuw Regiem (nrs 494-572). Op bladen 17 en 18 aanvullingen (o.m. nrs 573-575). Op bl. 19, lijst der parochieregisters, vanaf 1587, die zich in het stadsarchief bevinden.
Vgl. het art. van de h. van Es in het volgend nummer ! — Nogal veel tikfouten, wellicht ook in data en eigennamen.

AALST. **Jozef van Overstraeten.**

VRAAG EN ANTWOORD

Vr. 1. — Te Erondegem bestaat nog een « Vrijgeweid », ontstaan uit giften van edellieden, die aldaar een kasteel zouden hebben bewoond. Wie kan ons nader inlichten ?

Vr. 2. — Waar lag het Hamme-aan-de Dender, waarvan sprake op blz. 64 ?

— Het lag op het huidige grondgebied van Herdersem, thans bewesten de gekanaliseerde Dender, dus dicht bij Hofstade, ongeveer ter plaats « de Wijmbocht », doorgestoken Denderbocht. Beoosten de Dender, ligt op Aalsters grondgebied, de Hammestraat. — **V.**

DE MEERSE PAP

In dit artikel slopen een paar onnauwkeurigheden. De tekst is van Frans van Vaerenberg, de muziek is van Honoré Vlegels.

Het lied werd getoondicht door Gustaaf Pape, in de wandeling ook wel « Staaf den Dosj » geheten. Zijn vader was inderdaad een te Aalst ingeburgerd, ingeweken Duitser. De componist zelf was een zeer begaafd dirigent en toondichter, steeds gaarne bereid om belangloos de Vlaamse kunst te dienen, bv. door de uitvoering van Benoit-kantaten, met honderden zangers en instrumentisten. Hij componeerde tientallen werken, vooral liederen. — **V.**

Vraag aan de

Vlaamse Toeristenbond

Sint-Jakobsmarkt 45, Antwerpen,

kosteloos : zijn katalogus van toeristische boeken,
zijn programma's van reizen in binnen- en buitenland;

tegen 5 Fr. : zijn prachtig Oost-Vlaanderen-nummer (48 bladzijden), nr van 16 Mei 1949.

HET LAND VAN AALST

Tweemaandelijks tijdschrift.

Hoofdredakteur : Jozef van Overstraeten, Leopold III laan 32, Aalst, Tel. 2060.

Beheerder : Albert van Lul, de Nayerlaan 51, Vorst (Brussel), Tel. 44.61.22. Postrekening 41.45.92.

INHOUD VAN Nr. 3.

15 Mei 1949.

Cambier, Adelbrecht. — Een onbekende faze in de verovering van het land tussen Schelde en Dender door de graven van Vlaanderen 65

Gysseling, Maurits. — Etymologie van Hofstade 67

Lul, Albert van. — Enkele demografische aspecten van het arrondissement Aalst 68

Maeyer, Aloïs de. — Willem Caudron (1607-1692) 79

Lindemans, Jan. — Het geslacht de Witte 85

Boel, Pieter. — De syntaxis van het Aalsters dialect 93

Overstraeten, Jozef van. — Onze bibliografie 95

Onze beschermraad II

Vraag en antwoord III

De Meerse pap III

Drukk. «De Aankondiger», Dr. De Moorstr., 6, Aalst. — Tel. 313.